

KATALOGDATA

JURIDISKE PROBLEMSTILLINGER KNYTTET TIL EIERSKAP OG PRODUKSJON

Vebjørn Søndersrød

ABM #53
-skrift

ABM-UTVIKLING

POSTBOKS 8145 DEP
N-0033 OSLO

TELEFON: 23 11 75 00
TELEFAKS: 23 11 75 01

POST@ABM-UTVIKLING.NO
WWW.ABM-UTVIKLING.NO

FORSIDE: FRA DEICHMANSKE
BIBLIOTEK.
FOTO: HILDE LILLEJORD

TRYKK: FLISA TRYKKERI

ISSN1503-5972 (TRYKT UTG.)
ISSN 1504-9167 (ONLINE)
ISBN 978-82-8105-070-9

ABM-UTVIKLING 2009

INNHold

1. MANDAT OG INNLEDNING	6
1.1 Tolkning av mandat og videre fremstilling.....	7
1.2 Avgrensninger	8
2. KATALOGENE OVER BIBLIOGRAFISKE POSTER OG FORHOLDET TIL REGLER OM ÅNDSVERK	10
3. KATALOGER OVER BIBLIOGRAFISKE POSTER INNEN BIBLIOTEKSEKTOREN OG ÅNDSVERKLOVENS DATABASEVERN.....	16
3.1 Katalogregelen og databasevernet.....	16
3.2 Hva er en database og hvem har eneretten til den?	18
3.3 Omfang av vernet	20
3.4 Særlig om gjenbruk av katalogdata	22
4. FORRETNINGSMODELLER OG DERES BETYDNING FOR EIERSKAPET TIL KATALOGER OG KATALOGPOSTER	28
5. FREMTIDIG FELLES NASJONAL LØSNING – JURIDISKE KOMMENTARER	34
6. OPPSUMMERING	39
BIBLIOGRAFI	40

FORORD

Norske bibliotek har lange tradisjoner for å følge internasjonale og nasjonale standarder for metadata, men vi ser likevel at media fremdeles katalogiseres på forskjellige måter i de enkelte bibliotek. Ulik praksis gir derfor utfordringer når det skal etableres felles løsninger, som for eksempel Biblioteksøk – søk i alle bibliotekskataloger. Det har også vært usikkerhet knyttet til eierskap til slike katalogdata, noe som kan motvirke utviklingen av nye tjenester og videreføringen av den delingskulturen som norske bibliotek bygger sin virksomhet på.

Med sitt ansvar for Nasjonalbibliografien har Nasjonalbiblioteket en sentral rolle når det gjelder norsk bibliografisk produksjon, og det skjer her et viktig utviklingsarbeid på dette området. Samtidig foregår det viktig produksjon av metadata i norske fag- og forskningsbibliotek, en sektor som lenge har samarbeidet om å bygge opp en felles katalog gjennom BIBSYS, av både norsk og utenlandsk materiale. Vi ser også et økende fokus på internasjonalt samarbeid og gjenbruk av katalogdata, eksempelvis via WorldCat.

Norgesbiblioteket, i form av et samarbeidende nettverk av alle bibliotek i Norge, forutsetter også en mer effektiv nasjonal produksjon av katalogdata. ABM-utvikling har derfor startet et prosjekt som skal skaffe solid grunnlagsmateriale, og ut fra dette skal kunne gi anbefalinger om hvordan en slik produksjon kan organiseres mest mulig effektivt. Utgangspunktet vil være de eksisterende institusjoner, deres mandat og det samarbeid sektoren har på området, også med medieprodusenter o.a. Målet er at et dokument skal katalogiseres én gang, og at disse metadata skal gjøres tilgjengelige for alle bibliotek. Dette bør kunne resultere i betydelig effektivisering og dermed frigjøre ressurser i bibliotekene. Ikke minst er det viktig at bibliotekene er seg bevisst at det nå settes søkelys på gjenbruk av offentlige data.

Formålet med prosjektet «Effektiv nasjonal bibliografisk produksjon» er å framskaffe nok bakgrunnsmateriale og analyser til et solid grunnlag for en anbefaling fra ABM-utvikling

om framtidig organisering av produksjon av bibliografiske poster innen biblioteksektoren. Hensikten er å sikre

- katalogdata som felleseie
- minimalisere dobbeltarbeid og dermed redusere kostnader
- sørge for at metadata er tilgjengelig ved utgivelse/publisering
- bedre kvalitet i felles-søkløsninger

Ett av delprosjektene har vært å utrede juridiske problemstillinger knyttet til eierskap til katalogdata. Cand. Jur. Vebjørn Søndersrød har hatt oppdraget med å utrede disse problemstillingene, og vi er glade for å kunne presentere utredningen i vår skriftserie. Rapporten skisserer eksisterende forretningsmodeller og deres betydning for eierskapet til kataloger og katalogposter og i hvilken grad kataloger/katalogposter har opphavsrettslig vern. Videre diskuterer den eierskap til katalog og katalogdata i en felles nasjonal løsning. I utgangspunktet danner den bakgrunn for drøfting og beslutninger om en mer effektiv nasjonal

bibliografisk produksjon, men er også en avklaring for de ulike bibliotekene og systemleverandørene når det gjelder produksjon, bruk og gjenbruk av metadata. Vi tror denne utredningen vil kunne ha interesse ikke bare for bibliotek, men også for arkiv og museer.

LEIKNY HAGA INDERGAARD
Direktør ABM-utvikling

TONE MOSEID
Avdelingsdirektør, ABM-utvikling

MANDAT OG INNLEDNING

ABM-utvikling¹ har gitt meg i mandat å «*utrede juridiske problemstillinger knyttet til eierskap til katalogdata*» som en del av prosjekt «Effektiv nasjonal bibliografisk produksjon».

Det heter om prosjektets formål at

Formålet med prosjektet er å framskaffe nok bakgrunnsmateriale og analyser til et solid grunnlag for en anbefaling fra ABM-utvikling om framtidig organisering av produksjon av bibliografiske poster innen biblioteksektoren. Hensikten er å sikre

- katalogdata som felleseie
- minimalisere dobbeltarbeid og dermed redusere kostnader
- sørge for at metadata er tilgjengelig ved utgivelse/publisering
- bedre kvalitet i felles-søkløsninger

Det heter i prosjektets mandat for det juridiske delprosjektet at følgende problemstillinger ønskes belyst:

- eksisterende forretningsmodeller og deres betydning for eierskapet til kataloger og katalogposter
- kan bibliotekskataloger og/eller katalogposter også ha opphavsrettslig vern? Hva utløser i tilfelle slikt vern?
- eierskap til katalog og katalogdata i en felles nasjonal løsning
- avtalemessige forhold
- eventuelle juridiske begrensninger for etablering av felles-løsning
- gjenbruk av enkeltposter

Videre er det presisert at følgende problemstillinger skal behandles innenfor det juridiske delprosjektet:

- muligheter for å kunne gjøre data fritt tilgjengelig – dvs. fri bruk av katalogdata
- er det lov å «stjele» enkeltposter, slik det gjøres i dag?

¹ Statens senter for arkiv, bibliotek og museum, <http://www.abm-utvikling.no>.

- Er det BIBBI-basen som har vern, eller er det hver enkelt post i denne?
- Men hvem innehar eneretten til bibliotekenes felles kataloger?

ABM-utvikling har på sine nettsider² beskrevet det juridiske delprosjektets mandat slik:

Utredningen skal utrede problemstillinger knyttet til eksisterende forretningsmodeller og deres betydning for eierskapet til kataloger og katalogposter, belyse om kataloger og/eller katalogposter også kan ha opphavsrettslig vern, og hva som eventuelt utløser et slikt vern. Videre skal det utredes avtalemessige forhold og eventuelle juridiske begrensninger når det gjelder eierskap til katalog og katalogdata i en felles nasjonal løsning, samt gjenbruk av enkeltposter.

1.1 Tolkning av mandat og videre fremstilling

Objektet for min fremstilling i den juridiske delrapporten vil primært være kataloger over

bibliografiske poster fremstilt av bibliotekene i Norge eller noen som handler på vegne av disse institusjonene, eller kataloger fremstilt med tanke på bruk innenfor bibliotekssektoren i Norge.

Spørsmålet om «eierskap til katalogdata» kan forstås på flere måter. Dels er dette et spørsmål om hvem som eier en katalog som sådan. Dette er også et spørsmål om hva andre enn eieren eventuelt lovlig kan bruke katalogen til uten avtale med eier. Samtidig kan spørsmålet også forstås som et spørsmål om hvem som eier dataene som finnes i katalogen. Dette vil kanskje være eieren til katalogen som sådan, eller kanskje ikke. I alle tilfeller oppstår da spørsmålet om hva andre enn eieren til dataene (dersom det finnes en eier) lovlig kan bruke dataene til, eller lovlig kan bruke deler av dataene eller enkeltopplysninger i dataene til.

I den følgende fremstilling vil jeg først, under kapittel 2, se nærmere på hvorvidt en katalog eller en enkelt bibliografisk post i en katalog, kan regnes som åndsverk. Jeg vil deretter beskrive hvilke konsekvenser dette i tilfellet vil ha.

Jeg vil deretter under kapittel 3 behandle

² <http://www.abm-utvikling.no/bibliotek/eierskap-til-katalogdata.html>

åndsverklovens regel om katalogvern/databasevern i relasjon til kataloger over bibliografiske poster. Regelen finnes i åndsverkloven § 43 og inneholder både den eldre regelen om katalogvern og den nyere regel om databasevern. Det er naturlig å starte med en beskrivelse av dette vernets rekkevidde fordi dette forteller oss hva eieren av en database/katalog har enerett til å bruke databasen/katalogen til. Samtidig vil vernets rekkevidde også fortelle oss hva enhver kan bruke opplysninger fra databasen/katalogen til, uten å innhente eierens samtykke. Kapittel 3 vil forhåpentligvis gi svaret på hvorvidt det er «lov å *«stjele» enkeltposter, slik det gjøres i dag»* gi svaret på om det er «*BIBBI-basen som har vern, eller er det hver enkelt post i denne?»*».

Kapittel 3.4 vil behandle «*gjenbruk av katalogdata*» som også kan formuleres som et spørsmål om «*muligheter for å kunne gjøre data fritt tilgjengelig – dvs. fri bruk av katalogdata*». Kapittel 3.4 vil være en spesifisering av det som er for øvrig er beskrevet under kapittel 3, relatert til bibliotekssektoren og aktuelle kataloger innenfor sektoren.

Jeg skal allerede nå i innledningen kort peke på den prinsipielt viktige forskjellen mellom vern for åndsverk og vernet for database/katalog etter åndsverkloven § 43. Et åndsverk har det sterkeste vernet ved at opphavsmannen med hjemmel i åndsverkloven § 2 har enerett til all kopiering og tilgjengeliggjøring av verket for allmennheten, med mindre det foreligger en avtale eller med mindre en unntaksbestemmelse kommer til anvendelse. Vernet for kataloger/databaser er svakere ved at eieren av katalogen eller databasen bare har enerett til å kopiere eller tilgjengeliggjøre hele katalogen/databasen eller vesentlige deler av

denne. I utgangspunktet har hvem som helst lovlig adgang til å kopiere eller gjøre tilgjengelig uvesentlige deler av en database/katalog. Som det vil fremgå av kapittel 3 hindrer vernet for kataloger/databaser ofte ikke gjenbruk av enkelte poster i for eksempel en katalog over bibliografiske data.

Under kapittel 4 vil jeg forsøke å behandle de spørsmål som er stilt om bibliotekssektorspesifikk organisering eller bibliotekssektorspesifikk arbeidsdeling og dennes betydning for hvem det er som eier katalogene. Spørsmålet om «*forretningsmodeller og deres betydning for eierskapet til kataloger og katalogposter*» vil forhåpentligvis besvares under dette kapittelet. Tilsvarende gjelder spørsmålet «*hvem innehar eneretten til bibliotekenes felles kataloger*».

Kapittel 5 er i motsetning til de foregående kapitler ikke ment å være en beskrivelse, men isteden et forsøk på en analyse av de juridiske sider ved mulige fremtidige modeller for en felles nasjonal løsning. Spørsmålet om «*eierskap til katalog og katalogdata i en felles nasjonal løsning*, herunder *avtalemessige forhold og eventuelle juridiske begrensninger for etablering av fellesløsning*» vil jeg forsøke å behandle her.

Avslutningsvis vil jeg oppsummere fremstillingen under kapittel 6.

1.2 Avgrensninger

I relasjon til mandatet vil jeg i det følgende med få unntak drøfte eierskap til kataloger under den forutsetning av at det er juridiske personer³ som eier katalogene og de enkelte poster i katalogene.

3 Juridiske personer vil eksempelvis være et bibliotek eller andre statlige eller private enheter.

Jeg vil således i liten grad drøfte hvorvidt fysiske personer, som typisk vil være ansatte i en juridisk person, også kan ha rettigheter til katalogposter eller enkeltelementer i slike poster. Fysiske personers rettigheter til kataloger eller katalogposter i ABM-sektoren er behandlet av Harald Irgens-Jensen i utredningen «Rettigheter til kataloger i ABM-sektoren» som ble skrevet på oppdrag fra ABM-Utvikling i 2006.⁴

Spesielle opphavsrettslige spørsmål som har relevans for min utredning vil selvsagt bli drøftet. Når det gjelder mer generelle opphavsrettslige spørsmål på det spesielle området arkiv, bibliotek og museum viser jeg til Børde, Charlotte og Søndersrød, Vebjørn: På rett hylle med åndsverkloven: en veiledning i opphavsrett for arkiv, bibliotek og museum, ABM-skrift, Oslo 2008.

4 Det heter i denne utredningens pkt. 1.5 Avgrensninger at: «[d]et burde fremgå av det foregående at vi her bare skal se på i hvilken grad den som *har lagt eller vært med på å lage katalogene*, har rettighetene til dem [mine fete typer]».

KATALOGENE

over bibliografiske poster og forholdet til regler om åndsverk

Åndsverkloven verner åndsverk og enkelte andre beslektede arbeider. For at noe skal regnes som et åndsverk, må det som er skapt være skapt av et menneske, det må være tale om et arbeide innenfor det litterære, kunstneriske eller vitenskapelige område, arbeidet må komme til uttrykk på en slik måte at det kan oppleves av andre, og arbeidet må ha såkalt verkshøyde.⁵

Det er verkshøydekravet som i første omgang avgjør hvorvidt en katalog eller en post i en katalog er et åndsverk. For at et arbeid skal ha verkshøyde må arbeidet være et resultat av skaperens individuelle og skapende innsats slik at skaperen har satt et visst personlig særpreg på arbeidet. I relasjon til en katalogpost kan vi lage et hjelpeparameter for å vurdere verkshøyde; svarene på spørsmål det kun finnes ett riktig svar på vil ikke ha verkshøyde. «Hva er tittelen» er et slikt spørsmål. Utgivelsesår, forfatternavn, sidetall og for eksempel ISBN-nummer er også presentasjon av

opplysninger⁶ som her ikke kan ha verkshøyde.

Dersom vi først tar for oss en typisk katalogpost, så består denne av navnet på en utgivelse, navnet på utgivelsens forfatter, utgivelsens sidetall, årstall for utgivelsen samt andre tekniske opplysninger knyttet til utgivelsen.

Eksempel på en Bibsys katalogpost:

⁵ Åndsverkloven § 1 og omtale i Børde, Charlotte og Søndersrød, Veibjørn: På rett hylle med åndsverkloven: en veiledning i opphavsrett for arkiv, bibliotek og museum, Oslo 2008, s. 8 flg.

⁶ En opplysning kan i seg selv aldri være et åndsverk. Derimot kan presentasjonen av en opplysning, typisk i form av tekst, være et åndsverk.

De nevnte elementer er alle kun nedtegninger av faktiske opplysninger. Når er person lager en katalogpost inneholdende de nevnte elementer foreligger således ingen skapende innsats. Sammenstilling av nevnte elementer har her derfor ikke verkshøyde, og katalogposten kan ikke regnes som et åndsverk.

Eksempelet på en katalogpost tatt inn over, inneholder en emneklassifisering. En emneklassifisering er ikke et åndsverk i seg selv. Dette skyldes at opphavsretten ikke verner ideer, tanker, eller vurderinger i seg selv. Det opphavsretten verner er derimot hvordan ideer, tanker eller vurderinger utformes og presenteres, for eksempel gjennom tekst, muntlig foredrag, bilde eller lyd.⁷

⁷ Det heter for eksempel i Torvunds, Olav: Opphavsrett – en introduksjon, http://www.torvund.net/index.php?page=opph_intr_02 at «[o]pphavsretten verner *form*, ikke *innhold*. Fakta og kunnskap er fri. Det er måten dette presenteres på som vil være vernet. Å fremskaffe kunnskapen behøver på ingen måte være noen triviell innsats. Det kan kreve betydelig kreativitet i tillegg til faglig dyktighet å utvikle metoder for å finne og analysere data. Men dette gjør likevel ikke at den kunnskap man finner fram til vil være vernet...»

Den vurdering som ligger i å emneklassifisere en utgivelse vil bare kunne ha indirekte vern som åndsverk gjennom eksempelvis en skriftlig beskrivelse av hvordan vurderingen er foretatt og hva det er lagt vekt på i vurderingen. Her er likevel bare teksten vernet, selve emneklassifiseringen er heller ikke her vernet. Dette gjelder selv om en emneklassifisering kan ha medført en for så vidt betydelig intellektuell innsats fra den personen som utførte klassifiseringen.⁸

Inneholder katalogposten ytterligere opplysninger enn de elementene som er nevnt over, kan situasjonen derimot bære at posten inneholder et åndsverk. Inneholder en katalogoppføring en vurdering av eller en omtale av utgivelsen som

⁸ For å fullføre resonnementet fullt ut kan det nok konstrueres tilfeller der den som *skaper en betegnelse* på en emneklasse kan ha opphavsrett til betegnelsen, men dette vil bare skje i svært spesielle tilfeller. I tilfellet må betegnelsen være helt særegen. En betegnelse vil svært sjeldent vil fylle verkshøydekravet. Teoretisk sett kan en person kan ha opphavsrett til et ord personen selv har laget. I praksis er det utelukket at noen kan ha opphavsrett til noen av de emneklasser som brukes for registrering av bibliografiske data.

er katalogisert, vil dette element i katalogposten normalt måtte regnes som et åndsverk. Her er den menneskelige innsats tilstrekkelig til at verkhøyde foreligger og innsatsen har fått en utforming. Tilsvarende vil gjelde der det er skrevet et resymé av innholdet av utgivelsen.

Side 1 av 1

Den (ungdom)

Felt	Felt
001	TEXT
002	TEXT
003	TEXT
004	TEXT
005	TEXT
006	TEXT
007	TEXT
008	TEXT
009	TEXT
010	TEXT
011	TEXT
012	TEXT
013	TEXT
014	TEXT
015	TEXT
016	TEXT
017	TEXT
018	TEXT
019	TEXT
020	TEXT
021	TEXT
022	TEXT
023	TEXT
024	TEXT
025	TEXT
026	TEXT
027	TEXT
028	TEXT
029	TEXT
030	TEXT
031	TEXT
032	TEXT
033	TEXT
034	TEXT
035	TEXT
036	TEXT
037	TEXT
038	TEXT
039	TEXT
040	TEXT
041	TEXT
042	TEXT
043	TEXT
044	TEXT
045	TEXT
046	TEXT
047	TEXT
048	TEXT
049	TEXT
050	TEXT
051	TEXT
052	TEXT
053	TEXT
054	TEXT
055	TEXT
056	TEXT
057	TEXT
058	TEXT
059	TEXT
060	TEXT
061	TEXT
062	TEXT
063	TEXT
064	TEXT
065	TEXT
066	TEXT
067	TEXT
068	TEXT
069	TEXT
070	TEXT
071	TEXT
072	TEXT
073	TEXT
074	TEXT
075	TEXT
076	TEXT
077	TEXT
078	TEXT
079	TEXT
080	TEXT
081	TEXT
082	TEXT
083	TEXT
084	TEXT
085	TEXT
086	TEXT
087	TEXT
088	TEXT
089	TEXT
090	TEXT
091	TEXT
092	TEXT
093	TEXT
094	TEXT
095	TEXT
096	TEXT
097	TEXT
098	TEXT
099	TEXT
100	TEXT

File/C:\temp\Alghil-Alegh\45.htm

21.06.2008

Eksempelet over og under er hentet fra katalogposter slik disse leveres fra Biblioteksentralen.⁹

⁹ Eksempelene gjengis med hjemmel i sitatregelen i åndsverkloven § 22.

Side 1 av 1

Felt	Felt
001	TEXT
002	TEXT
003	TEXT
004	TEXT
005	TEXT
006	TEXT
007	TEXT
008	TEXT
009	TEXT
010	TEXT
011	TEXT
012	TEXT
013	TEXT
014	TEXT
015	TEXT
016	TEXT
017	TEXT
018	TEXT
019	TEXT
020	TEXT
021	TEXT
022	TEXT
023	TEXT
024	TEXT
025	TEXT
026	TEXT
027	TEXT
028	TEXT
029	TEXT
030	TEXT
031	TEXT
032	TEXT
033	TEXT
034	TEXT
035	TEXT
036	TEXT
037	TEXT
038	TEXT
039	TEXT
040	TEXT
041	TEXT
042	TEXT
043	TEXT
044	TEXT
045	TEXT
046	TEXT
047	TEXT
048	TEXT
049	TEXT
050	TEXT
051	TEXT
052	TEXT
053	TEXT
054	TEXT
055	TEXT
056	TEXT
057	TEXT
058	TEXT
059	TEXT
060	TEXT
061	TEXT
062	TEXT
063	TEXT
064	TEXT
065	TEXT
066	TEXT
067	TEXT
068	TEXT
069	TEXT
070	TEXT
071	TEXT
072	TEXT
073	TEXT
074	TEXT
075	TEXT
076	TEXT
077	TEXT
078	TEXT
079	TEXT
080	TEXT
081	TEXT
082	TEXT
083	TEXT
084	TEXT
085	TEXT
086	TEXT
087	TEXT
088	TEXT
089	TEXT
090	TEXT
091	TEXT
092	TEXT
093	TEXT
094	TEXT
095	TEXT
096	TEXT
097	TEXT
098	TEXT
099	TEXT
100	TEXT

Utsen hyltetter

Resymeet av handlingen i spillefilmen i det første eksempelet utgjør etter min mening et åndsverk i seg selv. Omtalen av innholdet i boken i eksempel 2 som også inneholder en vurdering av hvordan boken kan leses og hvem boken passer for, utgjør også etter min mening et åndsverk i seg selv.

De to nevnte elementer i de to eksemplene har etter min oppfatning verkhøyde ved at personene som har skrevet dette har utvist individuell og skapende innsats slik at tekstene har et særpreg som leder til at de må regnes som åndsverk.¹⁰

¹⁰ Bing, Jon: Oversikt over bibliotekretten, publisert i NOU 1991:14 - Bibliotek i Norge. For kunnskap, kultur og informasjon, skriver i sitt pkt. 4.2 at «[e]n bibliotekskatalog vil ikke være et opphavsrettslig beskyttet verk, ettersom den ikke er resultat av noen original, skapende innsats. Man kan ikke utelukke at også andre rettigheter kan være involvert. Hvis katalogen f.eks. inneholder sammendrag, vil disse gjerne være åndsverk, og sammendragsforfatteren vil ha opphavsrettigheter til sammendragene. Man kan også tenke seg spesialkataloger – f.eks. bibliografier over bestemte emner – hvor utvalg og utforming er preget av en individuell, skapende innsats og derfor er selv-

Vi kan også tenke oss en katalog over bøker der den enkelte boks forside er grafisk gjengitt som en del av den enkelte katalogpost. Som regel vil en bokforside i seg selv være et åndsverk, og gjengivelse av forsiden i en katalogpost utgjør da eksemplarframstilling av åndsverket.

Dersom en katalogpost, eller element i en katalogpost etter dette må regnes som et åndsverk, får dette den konsekvens at reglene for åndsverk kommer til anvendelse. Dette vil bety at opphavsmannen har enerett til tilgjengeliggjøring for allmennheten og til eksemplarframstilling av katalogposten eventuelt av det element i katalogposten som er et åndsverk.¹¹ Andre som ønsker å gjøre katalogposten, eller det opphavsrettsbeskyttede element i en katalogpost, tilgjengelig for allmennheten eller kopiere dette må da enten ha grunnlag i avtale eller grunnlag i åndsverklovens fribrukshjemler.¹² Reglene som beskytter åndsverk gjelder her bare for de poster eller elementer som er åndsverk, og ikke for katalogens resterende poster eller postenes resterende postelementer. Dette betyr at reglene som verner åndsverk ikke hindrer lovlig bruk av en katalogposts resterende deler, eller hindrer bruk av andre katalogposter i samme katalog som ikke innholder åndsverk. Ved å fjerne den del av katalogposten som utgjør et åndsverk kan den resterende del av posten altså gjenbrukes uten hinder av reglene som verner åndsverk.

stendige åndsverk. Man kan heller ikke utelukke at konkurranserettslige bestemmelser gir et visst vern.».

11 Åndsverkloven § 2.

12 Jeg viser til Børde, Charlotte og Søndersrød, Vebjørn, På rett hylle med åndsverkloven: en veiledning i opphavsrett for arkiv, bibliotek og museum, Oslo 2008, som gir en bred innføring i disse problemstillingene.

Når et element i en katalogpost som inngår i en katalog over bibliografiske data er et åndsverk, blir spørsmålet hvem som har eneretten til åndsverk for elementet. Svaret på dette kommer an på hvilke avtaler som eventuelt er inngått mellom opphavsmannen til elementet¹³ og eieren av katalogen. Er det ikke inngått noen avtale, har den personen som skapte elementet enerett til dette. Jeg vil likevel anta at rett til kopiering og rett til tilgjengeliggjøring av elementer som er åndsverk ofte vil være overført til eieren av katalogen, enten som en del av arbeidsavtalen eller i form av en særavtale om opphavsrett. Når avtale her kreves betyr dette at man ikke uten videre kan gå ut i fra at eier av katalogen har fått overført begrenset opphavsrett til elementer i katalogen som er åndsverk, med mindre man vet at avtaler finnes. For elementer i katalogposter som er gjengivelser av forlagenes «vaskesedler» på bøker, er det i praksis grunn til å tro at forlaget har fått begrenset opphavsrett til disse fra opphavsmannen. Forlagene har trolig sikret seg begrenset opphavsrett gjennom avtale for å kunne bruke slike «vaskesedler» i markedsføringsøyemed. Igjen er det likevel grunn til å minne om at uten avtale, så har forfatteren av vaskeseddelen alle eneretter eksklusivt i behold. Det kan videre tenkes at forlagets eventuelle avtale omfatter bruk av vaskeseddelen også i elektroniske kataloger over bibliografiske data, eller at en katalogeier har fått adgang til bruk fra forlaget som på sin side har hjemmel i sin avtale med forfatteren til å overføre slik rett til katalogeieren.

Det vesentlige poeng for de kataloger som

13 Elementet er for eksempel et resymé av en bok. Den som har skrevet resyméet er her opphavsmannen.

innholder poster eller elementer i poster som i seg selv må regnes som åndsverk, er at det ikke er tilstrekkelig at regelen om databasevernet¹⁴ ikke måtte hindre andres bruk av enkelte poster i katalogen. I tillegg må brukeren ha hjemmel i en av fribrukshjemlene for åndsverk eller hjemmel i avtale, for å bruke de katalogelementer som er åndsverk.¹⁵

Med unntak av sitatretten vil de ulike fribruks-hjemlene for åndsverk ikke forfølges videre her. Sitatretten¹⁶ i åndsverkloven § 22 forsøkes ofte påberopes av den som ønsker å bruke et åndsverk eller en del av et åndsverk uten avtale med opphavsmannen. Det er bare tillatt å sitere «i samsvar med god skikk og i den utstrekning formålet betinger». Sitatregelens kjerne er å tillate gjengivelse av deler av et åndsverk, eventuelt en del av et åndsverk, i en ny sammenheng, der sitatet for eksempel er nødvendig for å illustrere et poeng i den sammenheng sitatet tas inn i. Dersom sitatet er det sentrale i den sammenheng sitatet settes inn i, vil dette normalt bety at det er sitert i større grad enn det regelen i åndsverkloven § 22 tillater. Begrensningen i adgangen til å sitere vil dessuten kunne hindre lovlig sitering av et helt åndsverk fordi denne type sitat ofte, men slett ikke alltid, vil innebære en større utnyttelse av det åndsverk som siteres, enn det regelen er ment å tillate. Overført til åndsverk i en katalogpost betyr

dette at sitatregelen sjeldent vil kunne påberopes for den som ønsker å gjenbruke en katalogpost som en *katalogpost*.¹⁷ Dette fordi sitatet, det vi si det element som er et åndsverk, ikke her settes inn i en større sammenheng for å illustrere noe dersom sitatet (som er en katalogpost) settes inn i en ny katalogpost. Isteden vil situasjonen normalt være at sitatet blir et selvstendig og ofte også et vesentlig element i en katalogpost. I tilfeller befinner man seg da utenfor det sitatregelen tillater. Grovt sagt vil sitatretten ofte ikke dekke gjenbruk av katalogpostelementer som er åndsverk, i andre kataloger. Dette betyr at tillatelse fra opphavsmannen til gjenbruk av de elementer som er åndsverk er nødvendig.

Ser vi på en katalog som sådan og kravet til verkshøyde, kan hele katalogen i spesielle tilfeller regnes som et åndsverk, selv om ingen av postene i den og heller ingen av elementene i den enkelte post, er åndsverk. Dette vil være tilfellet der en katalog er bygget opp av oppføringer som er valgt ut etter individuell og skapende innsats fra en person. Eksempler kan være der en person lager en liste over «verdens 100 beste bøker» basert på en subjektiv vurdering, eller en liste over de 100 musikkalbum som personen mener har vært viktigst for rocken. I et slikt tilfellet vil selve katalogen være et åndsverk, men siden ingen av postene her er åndsverk, er det bare katalogen som helhet som er beskyttet som åndsverk.

14 Se kapittel 3 om databasevernet.

15 Har noen en avtale om bruk av en katalog eller deler av en katalog med katalogens eier, vil dette neppe være et problem da bruk av elementer som er åndsverk trolig vil være regulert i avtalen.

16 Se Børde, Charlotte og Søndersrød, Vebjørn, På rett hylle med åndsverkloven: en veiledning i opphavsrett for arkiv, bibliotek og museum, Oslo 2008, på s. 54-55.

17 Annerledes for de gjengivelsene av katalogposter som er gjort i herværende utredning ovenfor. Disse katalogpostene er ikke brukt som katalogposter, men er isteden brukt nettopp som illustrasjoner som er satt inn i en større sammenheng, nemlig utredningens øvrige tekst. Derfor ligger disse sitatene innenfor sitatregelen.

Opphavsretten¹⁸ hindrer her ikke andres bruk av enkeltposter. Dersom utvalgskriteriene i en katalog isteden eksempelvis er «de 100 mest siterte fagbøker» eller «Norges 100 nyeste skjønnlitterære romaner», vil katalogen etter en verkshøydevurdering derimot ikke være et åndsverk.

Problemstillingen er nevnt for helhetens skyld, jeg antar at den ikke er særlig praktisk for prosjektet «Effektiv nasjonal bibliografisk produksjon»

Konklusjonen når det gjelder kataloger over bibliografiske poster er at katalogen som sådan sjeldent er et åndsverk, men at enkeltposter eller elementer i enkeltposter kan være det. Hvorvidt det sistnevnte er tilfellet, må vurderes konkret, jeg viser i denne sammenheng til min vurdering av de 3 eksemplene jeg har tatt inn i kapittel 2.

18 Det vil si opphavsretten i snever forstand, jeg sikter her kun til regler om åndsverk, og ikke til regler som beskytter andre arbeidere som databaser. Åndsverklovens regler om databaser er viktig for denne juridiske utredningen, se kapittel 3.

KATALOGER

over bibliografiske poster innen biblioteksektoren og åndsverklovens databasevern

3.1 Katalogregelen og databasevernet

Den norske åndsverkloven har siden vedtakelsen i 1961 hatt en regel som verner «sammenstilling av et større antall opplysninger» (katalogregelen). Bakgrunnen for en slik regel om katalogvern har vært å beskytte investeringer som ligger bak inn-samling og strukturering av informasjon. Normalt utgjør verken de enkelte opplysninger i en database eller samlingen av opplysninger som sådan åndsverk. Derfor har lovgiver funnet behov for en særskilt regel.¹⁹ Katalogregelen finnes i åndsverkloven § 43. Bestemmelsen ble endret i 1999 for å gjennomføre databasedirektivet²⁰ i tråd med Norges forpliktelser etter EØS-avtalen. Norge beholdt katalogvernet der en sammenstilling av «et større antall opplysninger» var vernet. Samtidig ble en ny regel som verner en katalog, en tabell et program eller en database som er «resultatet av en vesentlig investering» innført (sui-generis regelen).

¹⁹ Se også kapittel 2.

²⁰ Direktiv 96/9EØF av 11.03.96 om rettslig beskyttelse av databaser.

Åndsverkloven § 43, 1. til 3. ledd lyder i dag slik:

«Den som frembringer et formular, en katalog, en tabell, et program, en database eller lignende arbeid som sammenstiller et større antall opplysninger, eller som er resultatet av en vesentlig investering, har enerett til å råde over hele eller vesentlige deler av arbeidets innhold ved å fremstille eksemplar av det og ved å gjøre det tilgjengelig for allmennheten.

Eneretten etter første ledd gjelder tilsvarende ved gjentatt og systematisk eksemplarframstilling eller tilgjengeliggjøring for allmennheten av uvesentlige deler av arbeid som nevnt, dersom dette utgjør handlinger som skader den normale utnyttelse av arbeidet eller urimelig tilside-setter frembringerens legitime interesser.

Eneretten til et arbeid som nevnt i første ledd varer i 15 år etter utløpet av det år arbeidet ble fremstilt. Dersom arbeidet i løpet av dette tidsrom offentliggjøres varer vernet i 15 år etter utløpet av det år arbeidet første gang ble offentliggjort.»

Jeg vil i det følgende benytte begrepene «database» og «katalog» om hverandre, begrepene er ment å bety det samme.²¹

Både sammenstilling av et større antall opplysninger og resultatet av en vesentlig investering er vernet etter den norske bestemmelsens ordlyd. Det har vært diskutert i juridisk teori²² hvorvidt den opprinnelige norske regel om vern av sammenstilling av et større antall opplysninger lovlig kan beholdes etter at Norge gjennomførte databasedirektivet i norsk rett. Jeg forfølger ikke dette spørsmålet videre her.²³

21 Som det vil fremgå nedenfor, betyr ikke disse to begrepene nødvendigvis det samme, men som det også vil fremgå så vil den eventuelle forskjellen neppe ha betydning for herværende juridiske utredning.

22 Se for eksempel Irgens-Jensen, Harald: Rettigheter til kataloger i ABM-sektoren, utredning skrevet på oppdrag fra ABM-Utvikling i 2006 pkt. 2.5.2 og Taubøll, Steinar i Lov og rett 2006 s. 531: Vilkårene for databasevern i åndsverkloven § 43 – Har det norske antallsvilkåret selvstendig betydning etter nyere rettsutvikling i EU?

23 Spørsmålet har liten betydning fordi de kataloger over bibliografiske data som jeg relaterer min fremstilling til, så vidt jeg kan forstå dekkes av begge kategorier, og således har vern som databaser uavhengig av hvorvidt katalogregelen lovlig kan

Åndsverkloven § 43 verner altså en samling av informasjon som enten utgjør en sammenstilling av «et større antall opplysninger» eller som «er resultatet av en vesentlig investering».²⁴

Det har ingen betydning for vernet hvorvidt det er tale om en samling av data i digital form eller om det er tale om en mer tradisjonell kataloger i analogt format. Rent faktisk vil det dog kunne tenkes at en digital utnyttelse lettere vil komme i konflikt med beskyttelse etter åvl. § 43, 2. ledd fordi en digital utnyttelse lettere blir mer intensiv enn en analog utnyttelse og således rent faktisk lettere vil kunne anses for å skade eierens normale utnyttelse av databasen eller urimelig tilsidesetter eierens legitime interesser.

bestå parallelt med databasevernet. Se for øvrig kapittel 3.2.

24 Se også Irgens-Jensen, Harald: Rettigheter til kataloger i ABM-sektoren, utredning skrevet på oppdrag fra ABM-Utvikling i 2006 pkt. 2.5 om databasevernet generelt og om databasevernet i relasjon til kataloger i ABM-sektoren.

3.2 Hva er en database og hvem har eneretten til den?

Opphavsrett til åndsverk kan etter loven bare oppstå hos en fysisk person. For databasevernet er det annerledes, både fysiske og juridiske personer kan erverve enerett til en database ved å «frembringe» denne. Eneretten til databasen tilkommer den som sammenstiller et større antall opplysninger eller den som utfører en «vesentlig investering» i en database jfr. åvl. § 43, 1. ledd. I praksis betyr dette at retten til en database som regel vil ligge hos en juridisk person. Dette er også antatt i lovforarbeidene til innføringen av databasedirektivet i norsk rett der det heter at «[i]nvesteringen må ligge hos den som anses som databasens frembringer»²⁵ og «[f]rembringeren av arbeid etter § 43 er den som står ansvarlig for produktets tilblivelse, hva enten dette er en fysisk eller juridisk person. For databaser er det i direktivet presisert at det er den som tar initiativet til og bærer risikoen for investeringen som er rettighetshaver. Dette betyr at en arbeidstaker sjelden vil anses å være frembringer av slike arbeider som vernes etter bestemmelsen.»²⁶

I praksis vil retten til kataloger over bibliografiske poster ligge hos den institusjon i ABM-sektoren som har laget katalogen som for eksempel Bibsys eller Nasjonalbiblioteket, eller hos den juridiske person som leverer kataloger til ABM-sektoren, som eksempelvis Biblioteksentralen eller den norske Bokdatabasen. Dette betyr ikke at ansatte ikke vil kunne ha rettigheter til kataloger, men denne problemstillingen har ikke særlig

interesse i vår sammenheng.²⁷ Dersom en ABM-institusjon eller en annen juridisk person får andre til å lage katalogen, vil enerett til katalogen tilfalle bestilleren (det vil si institusjonen) dersom bestilleren er den som tar den økonomiske risikoen i å få katalogen frembragt. Dette vil være tilfellet der institusjonen setter bort oppdraget med å lage en katalog og betaler oppdragstaker en avtalt pris for arbeidet.²⁸ Dette vil også gjelde dersom arbeidet med å lage katalogen spres på flere oppdragstakere, forutsatt at det er bestilleren som betaler for arbeidet eller på annen måte har risikoen.²⁹ Noe forenklet sagt kan man si at den som betaler for å få katalogen laget også er den som blir eier av katalogen og får enerett til denne.³⁰

For at noe skal være en database som er vernet, må databasen enten være en sammenstilling av «et større antall opplysninger» (katalogregelen) eller være et resultat av en «vesentlig investering» (sui-generis vernet).

27 Se derimot Irgens-Jensen, Harald: Rettigheter til kataloger i ABM-sektoren, utredning skrevet på oppdrag fra ABM-Utvikling i 2006 pkt. 2.5.3 som drøfter ansatte i ABM-institusjonenes innsats med hensyn til å lage kataloger i relasjon til hvem som må anses som rettighetshaver til katalogen.

28 Forutsatt at institusjonen og oppdragstakere ikke har avtalt en annen løsning for eierskapet til databasen.

29 Vi kan tenke oss at betaling kan skje i annet enn penger, for eksempel ved å bytte tjenester. Dersom arbeidet med å lage katalogen utføres vederlagsfritt ved at det for eksempel er mange personer som gjør arbeide på en form for dugnad kan det være vanskeligere å avgjøre hvem eller om noen, som eier katalogen. Tilsvarende kan gjelde der det er en eller et fåtall fysiske eller juridiske personer som lager katalogen vederlagsfritt. I slike tilfeller vil den som tok initiativet til å få katalogen laget stå nærmest til å bli ansett som eier og enerettshaver til den.

30 Denne situasjonen må ikke forveksles med betaling for tilgang til en eksisterende database. En avtale om tilgang mot betaling gir ikke abonnenten noen rett til databasen.

25 Ot. prp nr.85 (1997-98) under pkt. 6.3.

26 Ot. prp nr.85 (1997-98) s. 41.

Taubøll i Lov og rett 2006 s. 531³¹ har sett på rettspraksis fra de nordiske landene knyttet til katalogregelen og mener etter dette at det ikke finnes et klart svar på hva et «større antall» er, og at selve arbeidsinnsatsen knyttet til å sammenstille opplysningene virker å være relevant.³²

Med bakgrunn i nordisk rettspraksis er det klart at de aller fleste kataloger over bibliografiske data vil måtte regnes som en katalog som har beskyttelse etter åvl. § 43, så lenge det ligger mer enn noen få timers innsats bak sammenstillingen av opplysningene i katalogen. Unntak kan tenkes for lokale kataloger laget av enkeltbibliotek der det kun finnes noen få oppføringer. Ser vi på prosjektbeskrivelsen for prosjektet «Effektiv nasjonal bibliografisk produksjon» så heter det der at «»[m]ålet er at et dokument katalogiseres bare én gang og at bibliotekene gjenbraker dataene uten å endre dem. Det bør derfor sikres en effektiv nasjonal bibliografisk produksjon til beste for norske bibliotek, forskning og utdanning.» (Bibliotekreform 2014, del II, kap. 7.4, s.118)».

Etter min oppfatning må dette bety at de kataloger over bibliografiske data som er relevante for prosjektet og således relevant for min utredning, nødvendigvis må være av en viss størrelse for nettopp å ha interesse på nasjonalt plan. Dette må så vidt jeg kan forstå bety at alle relevante

kataloger klart vil oppfylle vilkårene for vern etter katalogregelen i åndsverkloven § 43, 1. ledd

Ser vi på kravet til «vesentlig investering» i en database (sui-generis regelen) i åndsverkloven § 43, 1. ledd så mener Irgens-Jensen³³ at det er uklart hvor grensen mellom en «vesentlig investering» og en investering som ikke er vesentlig går, men at rettspraksis fra land i EU-området tyder på at kravet settes relativt lavt.³⁴

Det er like interessant å se på hvilke handlinger i forbindelse med oppbygningen av en database som er relevante ved vurderingen av om vesentlighetsvilkåret er oppfylt. EF-domstolen har i flere dommer³⁵ slått fast at å «skaffe» opplysninger er relevant, mens å «skape» opplysninger ikke er relevant. Irgens-Jensen³⁶ mener at opplysninger om tittel på utgivelse, forfatter, og utgiver i en database over bibliografiske data vil måtte regnes som «skaffet» og ikke «skapt». Dette er jeg enig i, slik at innsamlings- og registreringsarbeidet utført i forbindelse med oppbygning av kataloger over bibliografiske data er relevant for hvorvidt en «vesentlig investering» etter åndsverkloven § 43, 1. ledd er foretatt. De sentrale opplysninger i en katalog over bibliografiske data er forfatter,

31 Taubøll, Steinar i Lov og rett 2006 s. 531: Vilåårene for databasevern i åndsverkloven § 43 – Har det norske antallsvilkåret selvstendig betydning etter nyere rettsutvikling i EU?, s. 535.

32 Han viser henholdsvis til UfR 1975 s. 258 der to danske journalister hadde laget en premieliste fra et dyrskue, listen ble ikke ansett som en katalog fordi retten mente listen som inneholdt 400 opplysninger, kunne lages på noen timer. I den andre dommes han viser til, NJA 1985 s. 813 mente Sveriges høyesterett at en samling med ca. 1250 faktiske opplysninger om 64 forskjellige potteplanter måtte anses som en katalog.

33 Irgens-Jensen, Harald: Rettigheter til kataloger i ABM-sektoren, utredning skrevet på oppdrag fra ABM-Utvikling i 2006, pkt. 2.5.2.

34 Se også Taubøll, Steinar i Lov og rett 2006 s. 531: Vilåårene for databasevern i åndsverkloven § 43 – Har det norske antallsvilkåret selvstendig betydning etter nyere rettsutvikling i EU?, s. 540 flg.

35 Se for eksempel sak C-203/02, The British Horseracing Board Ltd and Others mot William Hill Organization Ltd (William Hill-dommen).

36 Irgens-Jensen, Harald: Rettigheter til kataloger i ABM-sektoren, utredning skrevet på oppdrag fra ABM-Utvikling i 2006, pkt. 2.5.2.

tittel og utgivelsesår, og dette vil være opplysninger som må regnes som «skaffet» også dersom det er forlaget selv som lager katalogoppføringen.

Derimot vil et sammendrag av tittelens innhold og emneklassifiseringen av denne trolig måtte anses som opplysninger som er «skapt» dersom opplysningene er laget av den som lager databasen eller av noen som handler på den som lager databasens vegne, som for eksempel ansatte. Etter rettspraksis fra EF-domstolen er disse handlingene i disse tilfellene ikke relevant for hvorvidt en «vesentlig investering» er foretatt.

Det følger også av databasedirektivet, jfr. direktivets art. 7(1)³⁷ at det å kontrollere og det å presentere databasen også er relevant for «vesentlig investering»-kravet. EF-domstolen tolket i Svenska Spel-saken³⁸ disse to begrepene slik at «å kontrollere» også omfatter kvalitetssikring av informasjonen i databasen, mens det «å presentere» også omfatter indeksering av informasjonen slik at denne blir søkbar.

I likhet med min vurdering i relasjon til katalogregelen, mener jeg at også i relasjon til sui-generis vernet at katalogene over bibliografiske data som er relevante for prosjektet «Effektiv nasjonal bibliografisk produksjon» nødvendigvis må være av en viss størrelse for nettopp å ha interesse på nasjonalt plan. Dette må så vidt jeg kan forstå bety at alle relevante kataloger vil oppfylle

vilkårene for vern også etter sui-generis regelen i åndsverkloven § 43, 1. ledd. Det er her lagt vekt på at både det å skaffe opplysningene, det å kvalitetssikre dem og det å gjøre dem søkbare, alle er relevante handlinger ved vurderingen av «vesentlig investering»-kravet. Når vi vet at dette kravet etter praksis synes å være satt lavt, så må dette medføre av relevante kataloger må regnes for å være resultatet av «vesentlig investering» i lovens forstand.

Det er etter dette klart at for eksempel Bibsys sine databaser «Bibliotekbasen», «BIBSYS Emneportal», «Forskpub» og «ForskPro», Biblioteksentralen sin «BIBBI tilvekst» samt alle Nasjonalbibliotekets databaser på http://www.nb.no/vare_kataloger hver for seg har vern etter åvl. § 43. Alle nevnte kataloger representerer en sammenstilling av «et større antall opplysninger» og er samtidig også «resultatet av en vesentlig investering».

Åndsverkloven § 43, 1. ledd oppstiller som nevnt ovenfor katalogregelen og sui-generis-vernnet som to parallelle grunnlag for å erverve enerett til database, slik at det etter den norske loven er tilstrekkelig at et av grunnlagene er oppfylt. Som nevnt under kapittel 3.1 kan det stilles spørsmålstegn ved hvorvidt det å beholde katalogregelen som selvstendig grunnlag er i tråd med databasedirektivet. Som nevnt ovenfor vil dette uansett neppe ha betydning da alle relevante kataloger for herværende juridiske utredning vil være vernet etter både katalog- og sui-generisregelen.

3.3 Omfang av vernet

Eneretten til en database medfører at rettighets-haveren har enerett til å kopiere vesentlige deler av databasen og enerett til å gjøre vesentlige deler

37 Den danske direktivteksten til art. 7(1) lyder slik: «Når indsamling, kontrol eller præsentation af en databases indhold ud fra et kvalitativt eller kvantitativt synspunkt er udtryk for en væsentlig investering, sikrer medlemsstaterne databasens fremstiller en ret til at forbyde udtræk og/eller genanvendelse af hele basens indhold eller en væsentlig del deraf, vurderet kvalitativt eller kvantitativt.»

38 C-338/02, Fixtures Marketing Ltd mot Svenska Spel AB

av databasen tilgjengelig for allmennheten. Motsatt betyr dette at eneretten ikke omfatter kopiering eller tilgjengeliggjøring for allmennheten av *uvesentlige deler* av en database. Dette betyr eksempelvis at hvem som helst uten tillatelse kan gjenbruke en enkeltoppføring i en bibliografisk katalog.³⁹

I tillegg utvides eneretten i åndsverkloven § 43, 2. ledd. Andre enn rettighetshaveren kan etter annet ledd likevel ikke kopiere *uvesentlige deler* av databasen dersom kopieringen er «gjentatt og systematisk» og «skader den normale utnyttelse av arbeidet eller urimelig tilsidesetter» rettighetshaverens «legitime interesser». Vi ser her at annet ledd har flere likhetstrekk med markedsføringslovens § 1, og begrunnelsen for begge reglene er å oppstille et konkurransemessig vern.

Ved vurderingen av hva som er en vesentlig del av en database og hva som må regnes som en uvesentlig del er både kvantitet (antall data det er tale om) og kvalitet (hvor store ressurser som er brukt til å skaffe, kontrollere og/eller presentere de dataene det er tale om) relevant.⁴⁰

Det må vurderes konkret hva som utgjør en «uvesentlig del» av en database. Rettspraksis fra EF-domstolen⁴¹ viser at en del av en database som

i seg selv har krevd en vesentlig investering,⁴² ikke kan regnes som en uvesentlig del. Dette må bety at også et lite antall opplysninger fra en database kan være en ikke uvesentlig del av basen dersom enkeltopplysninger eller et lite antall opplysninger, har medført store investeringer i å skaffe, presentere og/eller kontrollere dem. Grovt oppsummert medfører rettspraksis fra EF-domstolen at en del av en database som i seg selv ville ha hatt vern som database, må regnes som en vesentlig del av databasen. Jeg vil i neste kapittel forsøke å relatere rekkevidden av eneretten til en database mer konkret til gjenbruk av katalogdata.

Hva som er en vesentlig del av en database har også betydning for regelen i åndsverkloven § 43, 2. ledd som heller ikke tillater «gjentatt og systematisk eksemplarframstilling eller tilgjengeliggjøring for allmennheten av *uvesentlige deler* av arbeid [min utheving]». EF-domstolens avgjørelse i William Hill⁴³ kan forstås slik at gjentatt og systematisk eksemplarframstilling eller tilgjengeliggjøring av uvesentlige deler av en database bare er forbudt når de gjentatte og systematiske handlinger *til sammen* utgjør kopiering eller tilgjengeliggjøring av en «vesentlig del» av databasen.⁴⁴ For

39 Forutsatt at enkeltposten ikke er et åndsverk og forutsatt at enkeltposten heller ikke inneholder et element som er et åndsverk, se kapittel 2. Dersom kun en del av en katalogpost er et åndsverk, for eksempel et resymé eller en gjengivelse av en utgivelses omslag, kan resten av katalogposten lovlig brukes. Vernet for åndsverk gjelder bare for det element i en katalogpost som er et åndsverk.

40 Jfr. databasedirektivet art. 7(1).

41 Se sak C-203/02, The British Horseracing Board Ltd and Others mot William Hill Organization Ltd (William Hill-dommen).

42 Se kapittel 3.2.

43 sak C-203/02, The British Horseracing Board Ltd and Others mot William Hill Organization Ltd (William Hill-dommen).

44 Lorentzen, Lisa Vogt: Avklaring om databasevernet, Lov&Data 2008 nr. 81 s. 1 omtaler denne del av William Hill dommen slik: «Uttrekk og videreformidling av «uvesentlige deler» er i følge domstolen bare ulovlig i den grad den kumulerende effekten av bruken rekonstruerer hele – eller til nød en vesentlig del av – innholdet i databasen, og ved dette i alvorlig grad skader investeringen...Domstolen uttaler at den kumulerende effekten [av William Hills handlinger] umulig kunne rekonstruere eller videreformidle hele eller en vesentlig del av databasen, og at bruken derfor ikke rammes [min redigering]».

at handlingene skal være ulovlige må dessuten «den normale utnyttelse av arbeidet» skades eller «frembringerens legitime interesser» «urimelig» tilsidesettes.

Den juridiske utredningen i prosjektet skal besvare hvorvidt det er «BIBBI-basen som har vern, eller [om det er] hver enkelt post i denne [som har vern]». Svaret på dette er at det er BIBBI-basen som sådan som har vern. Videre har også «vesentlige deler av BIBBI-basen vern». Derimot har ikke enkeltposter i BIBBI-basen vern etter åvl. § 43.⁴⁵ Det skal legges til at formålet med databasevernet i åvl. § 43 aldri har vært å gi noen eierskap til opplysninger som for eksempel de opplysninger som finnes i en enkeltpost i BIBBI-basen. Det er samlingen av opplysninger som sådan som skal vernes, og ikke de enkelte opplysninger.

Vernetiden for databaser følger av åndsverkloven § 43, 3. ledd: «Eneretten til et arbeid som nevnt i første ledd varer i 15 år etter utløpet av det år arbeidet ble fremstilt. Dersom arbeidet i løpet av dette tidsrom offentliggjøres varer vernet i 15 år etter utløpet av det år arbeidet første gang ble offentliggjort». Vernetiden er altså 15 år fra databasen ble laget, og dersom databasen offentliggjøres i løpet av disse 15 årene, varer vernet likevel i 15 år fra offentliggjøringstidspunktet.

45 Elementer i enkeltposter som måtte regnes som åndsverk, har derimot vern etter åndsverklovens regler for åndsverk. Jeg har gjort noen søk i BIBBI-basen gjennom Biblioteksentralens nettsider, kalt « BIBBI bokmål - Post i full-format». Jeg har ikke gjennom dette ikke sett noen elementer som kan regnes som åndsverk, og dersom mine søk er representative for basens struktur i enkeltpostene så inneholder denne basen neppe elementer som kan regnes som åndsverk.

I tillegg oppstår ny vernetid⁴⁶ på 15 år for hver gang det gjøres endringer i en database som må regnes som en «vesentlig endring» eller som er resultat av en «vesentlig investering». Det nye vernet gjelder bare for de nye elementene eller for de endringene som gjøres.

Dette betyr at en database som jevnlig oppdateres, til enhver tid vil ha elementer som er vernet.

Som det fremgår er begrepene «vesentlig investering» og «vesentlig del» essensielle for den praktiske forståelse av databasevernet i åndsverkloven § 43.

3.4 Særlig om gjenbruk av katalogdata

Et av flere spørsmål den juridiske utredningen i prosjektet skal besvare er regler for gjenbruk av enkeltposter i kataloger over bibliografiske data.

Det er klart at gjenbruk av en enkelt katalogpost ikke vil krenke eneretten til database etter åndsverkloven § 43, 1. ledd hva gjelder kataloger over bibliografiske data. Dette skyldes at en enkelt katalogpost aldri vil være en «vesentlig del» av katalogen i lovens forstand.⁴⁷ Dette betyr

46 Det heter i Ot.prp. nr. 85 (1997-98) pkt. 6.3.1at «[h]vis det gjøres endringer, tilføyelser m m i et eksisterende arbeid, kan dette tenkes å gi grunnlag for å konstatere at det foreligger et nytt arbeid som kvalifiserer til sin egen, selvstendige vernetid. Etter direktivet vil dette gjelde der det gjøres vesentlige endringer i databasen, når endringene i seg selv er resultatet av en vesentlig investering. Det samme vil etter § 43 gjelde der det skjer endringer i et slikt omfang at den endrede databasen eller katalogen inneholder et større antall nye opplysninger, jf de alternative kriterier for katalogvern».

47 Som tidligere nevnt vil derimot opphavsretten være til hinder for gjenbruk dersom katalogoppføringen inneholder elementer som i seg selv må regnes som åndsverk. Resyméer eller gjengivelse av en utgivelses omslag vil kunne være åndsverk. Se for øvrig kapittel 2. Sitatretten, jfr. åndsverkloven § 22, vil ofte være en dekkende hjemmel for lovlig bruk av åndsverk. Samtidig er sitatretten lite anvendelig for gjenbruk av et åndsverks-

at en institusjon eller en person lovlig kan kopiere en enkelt post, noen poster, eller lovlig gjøre en enkelt post eller noen poster tilgjengelig for allmennheten. Tilgjengeliggjøring av enkeltpost eller noen poster vil lovlig kunne skje i en katalog over bibliografiske data, eller for eksempel på internett. Som nevnt over må den som ønsker å gjenbruke katalogpost likevel være klar over regelen som finnes i åvl. § 43, 2. ledd. Når det gjelder spørsmålet om hvor mange poster som skal til for å utgjøre en «vesentlig del» av en katalog over bibliotografiske data, så må dette vurderes på bakgrunn av hvor store ressurser som kreves for å lage en enkeltpost. I følge Biblioteksentralen så bruker de fra 15 til 30 minutter å katalogisere en enkelt utgivelse, det heter på deres nettsider⁴⁸ at:

«70 prosent av folkebibliotekene og mange skolebibliotek abonnerer på BIBBI-data. Men hva gjør de andre? Katalogiserer selv? «Stjeler» fra andre? Å katalogisere materialet selv er dyrt. Når vi katalogiserer BIBBI-poster, regner vi med at vi bruker et kvarter på en skjønnlitterær bok og en halv time på en fagbok. Musikk tar gjennomsnittlig en drøy time.»

Rettspraksis⁴⁹ i relasjon til den eldre nordiske katalogregelen⁵⁰ har antydnet at en samling informasjon som «kunne lages på noen timer» ikke var en katalog i juridisk forstand. Dette kan tas

element i en katalogpost, i en ny katalogpost, se kapittel 2 og særlig s. 11.

48 http://www.bibsent.no/nyheter/bsinnlegg/2008_06.aspx

49 Jfr. UfR 1975 s. 258 der to danske journalister hadde laget en premieliste fra et dyrskue, listen ble ikke ansett som en katalog fordi retten mente listen som inneholdt 400 opplysninger, kunne lages på noen timer.

50 Om forholdet mellom katalogregelen som fortsatt er en del av den norske lovteksten og databaseregelen som ble tatt inn i lovteksten senere, se kapittel 3.1.

til inntekt for at informasjon som det tar mer «enn noen timer» å registrere, må anses som en «vesentlig del» av en katalog, dog med den reservasjon at en enkelt dom ikke uten videre kan tas til inntekt for en generell regel som passer på alle tilfeller. Legger vi Biblioteksentralens uttalte ressursbruk til grunn som en realitet, kan vi anta at grensen for når gjenbruk av enkeltposter utgjør gjenbruk av en «vesentlig del» av en katalog, kan ligge på 10 poster, avhengig av hva slags poster det er tale om. Trolig vil nivået for «vesentlig investering» etter databasedirektivet ligge i samme området, jfr. kapittel 3.1 om forholdet mellom den eldre katalogregel og den nyere databaseregul. Det er nødvendig å presisere at mengden 10 enkeltposter i beste fall er et (forhåpentligvis) godt utgangspunkt for vurderingen, og således i høyden et startpunkt for å vurdere hvor grenser for ulovlig gjenbruk av poster går, jfr. åvl. § 43, 1. ledd. Det er ikke slik at det alltid vil være tillatt å gjenbruke 9 enkeltposter og det er heller ikke slik at det aldri vil være tillatt å gjenbruke 11 enkeltposter. Vurderingen må foretas konkret.

I relasjon til de spørsmål den juridiske utredningen skal gi svar på, så er det således tillatt å gjøre enkeltposter av katalogdata «fritt tilgjengelig» og det er også «lov å stjele enkeltposter», herunder bruke enkeltpost i ny katalog, forutsatt at det nettopp er tale om enkeltposter, eller så få poster at de til sammen ikke utgjør en vesentlig del av databasen de hentes fra, og forutsatt at tilgjengeliggjøringen eller «tyveriet» ikke skjer gjen tatt og systematisk. Tidsaspektet kan være relevant ved at det trolig lovlig kan gjenbrukes noen flere poster enn ellers dersom gjenbruken skjer over tid. Samtidig må man likevel være forsiktig

med å gjenbruke poster over tid fordi gjenbruk av enkeltposter flere ganger over tid fort vil fremstå som «gjentatt og systematisk».

Som det fremgår ovenfor⁵¹ er nemlig gjenbruk likevel ikke tillatt dersom gjenbruken av uvesentlige deler av databasen som eksempelvis enkeltposter skjer «gjentatt og systematisk» forutsatt at gjenbruken samtidig «utgjør handlinger som skader den normale utnyttelse av arbeidet eller urimelig tilsidesetter frembringerens legitime interesser» jfr. åvl. § 43, 2. ledd.

Lovforarbeidene⁵² gir en viss veiledning, legg merke til at bibliotek og referansedatabaser er brukt som eksempel. Det heter i lovforarbeidenes kapittel 9; Merknader til de enkelte bestemmelser, kommentarer til § 43, at:

«Forslaget innebærer en utvidelse av eneretten etter første ledd, under forutsetning av at det ikke bare dreier seg om en gjentatt utnyttelse av uvesentlige deler, men som har karakter av å være en systematisk utnyttning. Er dette tilfelle, vil disse handlinger til sammen kunne utgjøre en enerettskrenkelse hvis de medfører en urimelig tilsidesetting som nevnt. Det må altså foretas en samlet vurdering av utnyttelseshandlingene. I så henseende vil handlingenes formål ha stor betydning. Hovedregelen er at råderetten ikke omfatter uvesentlige deler av innholdet i en database. Når et bibliotek gjør gjentatte søk og tar utskrifter av mindre deler av for eksempel referansedatabaser, til bruk for sine lånere, vil dette etter departementets syn falle utenfor slik utnyttelse som forslaget andre ledd tar sikte på, nettopp fordi dette ikke vil antas å stride mot rettighetshaverens legitime utnyttingsinteresser.»

51 Se også kapittel 3.3.

52 Ot.prp. nr. 85 (1997-98)

Vi ser av sitatet at ved vurderingen av hvorvidt utnyttelse har karakter av «gjentatt og systematisk», og derfor kan være ulovlig, må det foretas en «samlet vurdering» av utnyttelseshandlingene. Denne tolkningen åpner for det første for at man må se den enkelte juridiske eller fysiske persons gjenbruk av opplysninger fra en enkelt database, under ett. Fremstår for eksempel et enkelt biblioteks gjenbruk av opplysninger i en katalog som «gjentatt og systematisk», vil en overtredelse av åvl. § 43, 2. ledd være tilfellet dersom den samlede utnyttelse samtidig «skader den normale utnyttelse av arbeidet eller urimelig tilsidesetter frembringerens legitime interesser».

Formålet med regelen er å verne databaseeiers legitime interesser.⁵³ For det annet tilsier derfor formålet med regelen også at «gjentatt og systematisk» utnyttelse ved gjenbruk av opplysninger i prinsippet, og i spesielle tilfeller, etter loven kan være tilfellet også der den enkelte institusjon *ikke alene* utfører noen gjentatt og systematisk utnyttelse ved gjenbruk og således ikke alene over tid gjenbraker en «vesentlig del» av en katalog. Formålet med regelen tilsier at åvl. § 43, 2. ledd kan være overtrådt dersom flere institusjoner ved koordinerte utnyttelseshandlinger til sammen gjenbraker opplysninger som samlet sett utgjør en «vesentlig del» av en katalog, selv om hver enkelt av institusjonenes bruk ikke alene utgjør en overtredelse av åvl. § 43.⁵⁴ Vi kan eksempelvis

53 Som typisk vil kunne være vern av de investeringer denne har foretatt og beskyttelse mot tapte inntekter ved manglende salg av tilgang til databasen.

54 En koordinert aksjon vil ofte måtte bedømmes som «gjentatt og systematisk» utnyttelse også på enkeltinstitusjonsplan her, men ikke nødvendigvis alltid. I eksempelet som er brukt kan det for eksempel tenkes at bibliotekene ikke har gitt sine

tenke oss at mange bibliotek i Norge i fellesskap oppretter og ajourfører en katalog over bibliografiske data. Vi kan tenke oss at det enkelte bibliotek har instruert de av sine ansatte som jobber med katalogisering om at manglende oppføringer som måtte oppdages ved leilighet bør rettes. Vi kan videre tenke oss at en ansatt ved bibliotek A mer eller mindre tilfeldig oppdager at post X, som burde ha vært med, mangler. Denne ansatte kopierer her post X fra en annen database. I bibliotek B skjer tilsvarende, her oppdages det tilfeldigvis at post Y og Z er nye utgivelser som burde ha vært med, og disse kopieres fra den samme eksisterende base og legges inn i den felles bibliotekskatalogen. I dette tilfellet kan det tenkes at ingen enkeltperson⁵⁵ og heller ikke et bibliotek alene «gjentatt og systematisk» utnytter deler av basen det kopieres fra. Likevel kan det tenkes at bibliotekenes samlede handlinger i forhold til den basen som alle de ansatte kopierer fra, må bedømmes for å *totalt sett* utgjøre «gjentatt og systematisk eksemplarframstilling eller tilgjengeliggjøring for allmennheten av uvesentlige deler av» den basen det kopieres fra. Foregår denne virksomheten i en viss skala er det klart at virksomheten «skader den normale utnyttelse av arbeidet eller urimelig tilsidesetter frembringerens legitime interesser.», jfr. åvl. § 43, 2. ledd. Eier av databasen det kopieres fra, har foretatt investeringer i denne og mister her adgangen til å kreve betalt for gjenbruk. Bibliotekene i

ansatte direkte beskjed om å gjenbruke poster fra andres kataloger, men at denne fremgangsmåten er en kultur som har utviklet seg blant dem som jobber med katalogisering.

55 I relasjon til åndsverkloven § 43 handler den ansatte i dette tilfellet på vegne av biblioteket denne jobber i.

eksempelet kan her være i stand til å bygge opp en konkurrerende database.

Regelen i § 43, 2. ledd vil hindre gjenbruk av katalogposter i andre kataloger i alle tilfeller der gjenbruken har karakter av systematisk og der den totale mengde som gjenbrukes utgjør en «vesentlig del» av den katalogen postene tas fra forutsatt at gjenbruken skader den normale utnyttelse av den katalogen postene tas fra. Vilkåret vil trolig være oppfylt i de aller fleste tilfeller der det er interessant å gjenbruke katalogpost i en annen katalog, med mindre det er tale om enkeltstående tilfeller der gjenbruk gjøres for å fylle mindre hull i den katalogen postene kopieres inn i.

Vi kan eksempelvis tenke oss at noen har laget en emnekatalog over juridisk litteratur innenfor et definert avgrenset rettsområde, men oppdager at det finnes 2 utgivelser som emnemessig burde ha vært i katalogen. I et slikt tilfellet vil det ikke innebære et brudd på vernet etter åvl. § 43 å kopiere de to manglende postene fra en annen katalog.

Annerledes vil det stille seg dersom katalogen inneholder en rekke emnekataloger innenfor forskjellige rettsområder, der alle emnekatalogene, eller mange av dem, ikke er komplette. I et slikt tilfelle vil kopiering av de manglende poster fra en annen katalog lett fremstå som en «gjentatt og systematisk» utnyttelse av den katalogen postene tas fra. Dette vil gjelde ikke bare fordi det er tale om mange poster som gjenbrukes men også fordi gjenbruken fremstår som systematisk ved at gjenbruk fra annen katalog er den måten eieren av «vår» katalog går frem på for å rette sin katalogs mangler.

Når det gjelder eksempelet på utskrifter av katalogdata som departementet har brukt i sitatet

tatt inn ovenfor,⁵⁶ viser departementet til at gjentatte utdeling av analoge utskrifter av enkeltposter levert fra bibliotek til bruker, ikke er et brudd på databasevernet fordi handlingene «ikke vil antas å stride mot rettighetshaverens legitime utnyttingsinteresser». Dette betyr at biblioteket lovlig kan gjøre gjentatte søk i for eksempel en referansedatabase og gi utskrifter til sine brukere uten at dette skal regnes som krenkelse av databasevernet. Eksempelet kan for så vidt fremstå som et eksempel på «gjentatt og systematisk utnyttelse» av katalogen dersom praksisen er vanlig praksis fra bibliotekets side. Som vi ser av lovteksten⁵⁷ er dette er uansett ikke tilstrekkelig til at eneretten til database er krenket fordi handlingen i tillegg må «skade[r] den normale utnyttelse av arbeidet eller urimelig tilsidesette[r] frembringerens legitime interesser».

Dersom biblioteket isteden stadig sendte enkeltposter til sine brukere per e-post på forespørsel, kan det ikke utelukkes at katalogeiers «legitime utnyttingsinteresser» kan anses som krenket dersom virksomheten foregår tilstrekkelig bredt. Katalogeier vil her kunne hevde at denne ved en slik virksomhet taper salg av elektronisk tilgang til katalogen.⁵⁸ På den annen side uttaler departementet i sitatet tatt inn ovenfor at

«handlingenes formål [vil] ha stor betydning» ved bedømmelsen av om åvl. § 43, 2. ledd er overtrådt. Bibliotekets handlinger har her neppe som formål å spare lisensavgift eller å skaffe brukerne tilgang til informasjon i større grad enn lisensavtalen tillater. Det skal derfor mye til for at et biblioteks e-postforsendelse av søkeresultater fra en referansedatabase vil innebærer en overtrjedelse av åvl. § 43, 2. ledd. Trolig må e-postforsendelsene skje hyppig, til alle som ber om å få e-post, og dessuten ha et visst volum, for at det i det hele tatt kan bli aktuelt å bedømmes dette som «handling som skader den normale utnyttelse av arbeidet eller urimelig tilsidesetter frembringerens legitime interesser».⁵⁹ Det er således tillatt for biblioteket å sende søkeresultater fra referansedatabase per e-post til sine brukere med mindre denne virksomheten foregår så bredt at den skader databaseiers egen utnyttelse av referansedatabasen.

I praksis vil trolig bibliotekets adgang til å unytte referansedatabaser og for så vidt også andre databaser over bibliografiske data, ofte være regulert av de avtaler som er inngått med databaseeierne. Dersom avtalene inneholder andre løsninger for bruk av innholdet i databasene enn det som for øvrig følger av

56 Det vil si sitatet «[n]år et bibliotek gjør gjentatte søk og tar utskrifter av mindre deler av for eksempel referansedatabaser, til bruk for sine lånere, vil dette etter departementets syn falle utenfor slik utnyttelse som forslaget andre ledd tar sikte på, nettopp fordi dette ikke vil antas å stride mot rettighetshaverens legitime utnyttingsinteresser».

57 Jfr. åndsverkloven § 43, 2. ledd, in fine.

58 Katalogeier må nok her for å nå frem med et krav om at åvl. § 43 er brutt kunne bevis at en viss mengde av brukerne uten bibliotekets e-postservice ville ha kjøpt egen elektronisk tilgang til katalogen.

59 Dersom alle som ber om det får e-post, og disse personene er mange og samtidig blir betjent raskt vil databaseeieren kunne hevde at denne blir konkurrert ut av denne gratistjenesten. For at handlingene skal være et brudd på databasevernet etter åndsverkloven § 43, 2. ledd må databaseeier trolig i tillegg påvise at noen av e-postmottakerne ellers ville kjøpt tilgang til databasen. Som det fremgår skal det mye til for at databasevernet ved utsendelse av søkeresultater i referansedatabaser til bibliotekets brukere skal være krenket fordi det eksempelet i liten er grad er egnet til å gjøre skade på «den normale utnyttelse av arbeidet» eller urimelig tilsidesette «frembringerens legitime interesser».

åndsverkloven § 43, går avtalenes bestemmelser i praksis foran loven ved at inngåtte avtaler som kjent⁶⁰ skal holdes av avtalepartene.

Som nevnt er hovedregelen at uvesentlige del(er) av en database lovlig kan gjenbrukes. Dette vil også gjelde for eksempel enkeltposter fra BIBBI tilvekst-basen. Denne basen skal i følge Biblioteksentralen være svært oppdatert ved at nye titler raskt inkluderes i den.⁶¹ Den som har en annen katalog over bibliografiske data kan lovlig gjenbruke en, to, eller tre to enkeltposter fra nevnte base. Dette utgjør en uvesentlig del av basen, jfr. åvl. § 43, 1. ledd. Samtidig kan vi tenke oss en katalog over et klart definert og svært begrenset område med relativt få poster i. Der- som eier av denne basen erfaringsmessig vet at det kommer to eller tre nye relevante utgivelser i året, kan eieren ikke lovlig la være å selv lage nye poster, men isteden kopiere de to eller tre årlige postene som personen vet BIBBI tilvekst-basen vanligvis er raskt ute med. Selv om det her er tale om uvesenlige deler som kopieres per år, fremstår kopieringen som gjentatt og systematisk, og over tid, eksempelvis etter kanskje 5 år, så har en ikke- uvesentlig del av BIBBI tilvekst-basen totalt sett blitt kopiert. Eksempelen vil derfor innebære en overtredelse av åvl. § 43, 2. ledd.

Det må for ordens skyld legges til at når data- basevernet ikke beskytter de enkelte opplysninger,

så betyr dette at re-katalogisering⁶² av en utgivelse ikke vil innebære en krenkelse av databasevernet. Det er således til enhver tid tillatt for hvem som helst å katalogisere utgivelser som allerede er katalogisert i en eller flere kataloger, på nytt.

Avslutningsvis vises det til at Unni Knutsen i sin masteroppgave «Ut og stjele poster?»⁶³ på s. 83 skriver at

«[d]ataleverandørene kan ikke overleve i et marked hvor deler av kundegrunnlaget «stjeler» poster, men er avhen- gig av inntjening. Dette vil bety at man må sikre åndsverk- beskyttelse og se til at disse rettighetene håndheves.».

Som det fremgår så eksisterer slik beskyttelse allerede i form av databasevernet i åndsverkloven § 43 for de tilfeller der «tyveriet» skaper fare for at dataleverandørene ikke kan overleve.

60 Kong Christian Den Femtis Norske Lov, Femte Bog, 1 kapittel, artikkel 1 som lyder «en hver er pliktig at etterkomme hvis hand med Mund, Haand og Segl lovet og indgaaet haver».

61 Det heter på Biblioteksentralen, som fremstår som eier av basen, på http://www.bibsent.no/bibbi/bibbi_tilvekst.aspx at «[a]lle medier som kjøpes gjennom Biblioteksentralen katalo- giseres i BIBBI-basen, årlig rundt 13.000 titler...Bøkene katalogiseres fortløpende når de kommer fra forlagene».

62 Jeg sikter her til en helt ny katalogisering som foretas fra bunnen av, uten at det kopieres fra en eksisterende katalogpost for samme utgivelse.

63 Knutsen, Unni: Ut og stjele poster? Effektivitet og rasjonalitet i folkebibliotekenes katalogarbeid, masteroppgave levert inn ved Høgskolen i Oslo 2007

FORRETNINGSMODELLER

og deres betydning for eierskapet til kataloger og katalogposter

Hvem har eneretten til bibliotekenes felles kataloger?

Det heter i prosjektets mandat for det juridiske delprosjektet at problemstillingen «*eksisterende forretningsmodeller og deres betydning for eierskapet til kataloger og katalogposter*» ønskes belyst, herunder spørsmålet om «*hvem [som] innehar eneretten til bibliotekenes felles kataloger*».

I følge Knutsen⁶⁴ er det i Norge 3 sentrale tilbydere av bibliografiske data. Disse er Biblioteksentralen, Den norske Bokdatabasen AS og Nasjonalbiblioteket. Knutsen⁶⁵ skriver på s. 77 at:

«De tre markedsaktørene i katalogmarkedet opererer under ulike forutsetninger. De produserer data som ved første øyekast kan oppfattes som identiske, men som i realiteten er differensierte: DnBBs data er tilpasset salg av bøker i bokhandel, BIBBI-postene er spesielt innrettet mot

skole- og folkebiblioteksektoren, mens Nasjonalbibliotekets poster er «nøytrale» data beregnet på produksjon til Nasjonalbiblioteket katalogapparat og til nasjonalbibliografien.»

Ut fra denne beskrivelsen eier hver av de tre nevnte juridiske personene sine egne kataloger ved at de har tatt initiativet til, og har båret den økonomiske risikoen, for sine respektive kataloger.⁶⁶ Det betyr at den som ønsker å gjenbruke et antall katalogposter fra en katalog som eies av en av disse nevnte tre, må innhente samtykke fra eieren til dette.⁶⁷ Som det fremgår under kapittel 3.4 er «stjeling» av enkeltposter tillatt og dette gjelder da også for kataloger eiet av noen av disse tre.

64 Knutsen, Unni: Ut og stjele poster? Effektivitet og rasjonalitet i folkebibliotekenes katalogarbeid, masteroppgave levert inn ved Høgskolen i Oslo 2007 på s. 19

65 Knutsen, Unni: Ut og stjele poster? Effektivitet og rasjonalitet i folkebibliotekenes katalogarbeid, masteroppgave levert inn ved Høgskolen i Oslo 2007

66 Nærmere om hvem som anses som eier av en katalog, se kapittel 3.2.

67 Hvorvidt noen av de nevnte tre juridiske personene har gitt noen generell forhåndstillatelser til gjenbruk av data eller katalogposter fra noen av sine kataloger, er jeg ikke kjent med. Spørsmålet kan muligens være aktuelt for Nasjonalbiblioteket som produserer katalogdata ved bruk av offentlige midler.

Den norske Bokdatabasen er privateid,⁶⁸ mens Biblioteksentralen er delvis eid av det offentlige ved kommuner og fylkeskommuner.⁶⁹ Nasjonalbiblioteket er den eneste hel-offentlige juridiske personen av disse. Deler av innholdet i katalogene eid av disse tre vil følgelig være produsert for offentlige midler. Det heter i St.meld. nr. 17 (2006-2007) Eit informasjonssamfunn for alle, på s. 100 at:

«Offentleg informasjon som til dømes kartdata, vêrdata, næringslivsinformasjon og trafikkinformasjon, kan nyttast som grunnlag for nye produkt og tenester og er såleis ein viktig økonomisk ressurs. Den informasjonen som allereie finst i offentleg sektor kan vere ein viktig faktor i den digitale kunnskapsbaserte økonomien, og det er derfor ei målsetjing å sikre effektiv vidarebruk av offentleg informasjon for auka verdiskaping og utvikling av nye tenester. Dette er bakgrunnen for EU-direktiv

2003/98/EF om vidarebruk av offentlege data som no er implementert gjennom føresegner i ny offentleglov, vedteken av Stortinget i mai 2006 (og som er venta å tre i kraft 1. januar 2008). Føremålet med direktivet er å leggje til rette for vidarebruk av informasjon frå offentleg sektor og sikre ei minimumsharmonisering av nasjonale reglar om slik vidarebruk. Direktivet skal sikre betre tilgang til offentleg informasjon og er såleis i tråd med det som òg er føremålet med ny offentleglov, nemleg ei meir open og tilgjengeleg forvaltning.

Det er nasjonal lovgiving som regulerer innsynsretten og følgeleg kva for informasjon som kan vidarebrukast... Allmennkringkastarar, utdannings-, kultur- og forskingsinstitusjonar er ikkje omfatta av direktivet... Retten til vidarebruk kan avgrensast av personvernlovgiving eller immaterielle rettar. Direktivet oppfordrar likevel offentleg sektor til ikkje å påberope seg eigne opphavsrettar.»

Stortingsmeldingen og EU-direktivet om gjenbruk av offentlig informasjon får ingen direkte

68 <http://www.bokdatabasen.no/Pages/newsItem.phtml?id=37>

69 http://www.bibsent.no/om_biblioteksentralen.aspx

juridiske konsekvenser for kataloger finansiert av det offentlige. Dette skyldes dels at EU-direktivet og den nye norske offentlighetsloven⁷⁰ primært retter seg mot offentlige saksdokumenter det etter nasjonale regler kan kreves innsyn i. Dette omfatter ikke kataloger over bibliografiske data. Videre er «utdannings-, kultur- og forskingsinstitusjoner» ikke omfattet av EU-direktivet. Det skal legges til at EU-direktivet krever at de som ønsker tilgang til offentlig informasjon skal likebehandles, noe kan skape problemer for eksisterende modeller der staten bare har gitt enkelte tilgang, eller gitt noen tilgang mot betaling og andre ikke.⁷¹

Den nye offentlighetsloven og EU-direktivet får ingen direkte betydning for spørsmålet om hvem som har eneretten til bibliotekenes felles kataloger, men kan ha politisk betydning og kan få fremtidig juridisk betydning ved at direktivet «oppfordrar...offentleg sektor til ikkje å påberope seg egne opphavsrettar». Dette kan anføres som et argument for at offentlig finansierte kataloger over bibliografiske data helt eller delvis skal tiltales gjenbrukt i andre sammenhenger enn de opprinnelige katalogene.

70 Den nye offentlighetsloven har per i dag ikke trådt i kraft, men vil i følge justisdepartementet tre i kraft «senhøstes 2008», jfr. <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/aktuelt/nyheter/2008/ny-offentleglov--status.html?id=509124>.

71 I St.meld. nr. 17 (2006-2007) Eit informasjonssamfunn for alle heter det på s. 101 at: «I lys av nye vidarebruksføreseigner kan det bli nødvendig å sjå nærmare på finansieringsmodellane som blir nytta i offentleg sektor i samband med produksjon av digitale tenester og produkt... Ei viktig utfordring vidare blir korleis ein skal kunne oppretthalde den høge kvaliteten på digitale produkt og tenester dersom ein ikkje lenger kan basere seg på kommersiell drift, men må gi eksterne private aktørar billegare tilgang til informasjon.»

Knutsen⁷² har en beskrivelse av felles bibliotekutarbeidede kataloger, hun skriver på s. 28 at:

«Fire av bibliotekene i min undersøkelse deltar i samarbeid om felles katalog med bibliotek i andre kommuner. To av disse samarbeidsprosjektene har sitt opphav i ønsket om et katalogsamarbeid, mens de resterende to peker på andre forhold som utløsende faktorer. Det bibliografiske samarbeidet innebærer ingen spesialisering, alle bibliotekene katalogiserer etter «først til mølla»-prinsippet. Etter hvert som andre legger seg på postene, blir disse kvalitetsvurdert og feil rettet opp.»

I dette tilfellet vil postene som lages og den eventuelle korrigeringen av poster som foregår ved kvalitetskontroll trolig skje på en slik måte at hvilket bibliotek som har produsert hva, blandes sammen etter kort tid. Mye taler derfor for å se alle deltakende bibliotek som eiere av databasen i fellesskap, med mindre bibliotekene har inngått avtale med hverandre om databasen. Dersom det er ett bibliotek som har tatt initiativet og som fungerer som en prosjektleder eller koordinator kan det tenkes at dette biblioteket etter loven vil anses som den som har «frembragt» katalogen og følge den som har enerett til denne, jfr. åvl. § 43.⁷³

Et annet eksempel på samarbeid mellom bibliotek om utarbeidelse og spredning av katalogposter er Dugnadsbasen.⁷⁴ Det heter på Dugnadsbasens nettside at:

«Dugnadsbasen er en samling katalogposter som er satt sammen av poster avlevert av enkeltbibliotek. Deltagende

72 Knutsen, Unni: Ut og stjele poster? Effektivitet og rasjonalitet i folkebibliotekenes katalogarbeid, masteroppgave levert inn ved Høgskolen i Oslo 2007

73 Se kapittel 3.2 om hvem som regnes som eier av en database.

74 Se <http://www.bibsys.no/produkter/bibliofil/dugnad.php>

bibliotek godkjenner at andre bibliotek kan benytte disse postene som grunnlag for sin katalogisering. Ideen bak er at alle bidrar med sitt til felles beste.

Ved at det enkelte bibliotek velger å dele resultatet av sitt katalogiseringsarbeid, katalogpostene, med de andre bibliotekene, oppnår man at man i svært mange tilfeller har gode eksterntposter når man skal katalogisere.»

I dette tilfellet ser vi at det er inngått avtaler mellom bibliotekene om bruk av postene. Mye taler for å anse de deltakende bibliotekene som eiere av databasen i fellesskap også her, men spørsmålet kommer ikke på spissen da det her er inngått avtaler.

Det forekommer også at et bibliotek endrer på katalogdata biblioteket har fått tilgang til fra andre. Dersom endringene blir lagret i den opprinnelige katalogen må det foreligge en avtale mellom biblioteket og eier av katalogen som det må antas også regulerer eventuelle rettigheter⁷⁵ til endringene. Dersom poster derimot kopieres, deretter endres, og så brukes i endret form i en ny katalog, kreves samtykke til kopiering av poster fra den som eier den opprinnelige katalogen, med mindre det er tale om så få poster at de bare utgjør en uvesentlig del av den opprinnelige katalogen.⁷⁶

75 Det er ikke gitt at endring av poster leder til noen immaterielle rettigheter. Åndsverklovens regler for åndsverk kommer neppe til anvendelse for endringene. Er det tale om enkeltposter som endres, vil heller ikke databasevernet jfr. åvl. § 43 komme til anvendelse. Dersom det er tale om mange endringer vil databasevernet kunne komme til anvendelse for endringene, men vernet vil her være avhengig av databasevernet til den opprinnelige katalogen.

76 Se kapittel 3.4 om gjenbruk av katalogdata.

I tillegg til de nevnte tilbydere av bibliografiske data, spiller BIBSYS⁷⁷ en viktig rolle. BIBSYS er tilbyder av ulike tjenester herunder tilbyder av tilgang til bibliografiske kataloger over faglitteratur.⁷⁸ BIBSYS er «et nasjonalt forvaltningsorgan under Kunnskapsdepartementet. Driften er lagt til Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet»⁷⁹ og «BIBSYS er opprettet for at universiteter og høyskoler skal sikres gode og kostnadseffektive bibliotek-tjenester gjennom samarbeid om bibliotek-faglige fellessystemer».⁸⁰ BIBSYS driver en felles bibliotek-katalog som skal være tilgjengelig og søkbar «for hele befolkningen».⁸¹ BIBSYS driver som et samarbeidsprosjekt mellom de institusjoner som er medlemmer i BIBSYS.⁸² Driften av BIBSYS finansieres ved at BIBSYS' styre fastsetter en

77 <http://www.bibsys.no>

78 Det heter på BIBSYS' nettsider på <http://www.bibsys.no/wps/wcm/connect/BIBSYS+Nettsted/BIBSYS/Om+oss> at «BIBSYS er en sentral leverandør av produkter og tjenester til institusjoner i UH-sektoren, andre forskningsinstitusjoner, forvaltningsinstitusjoner og Nasjonalbiblioteket. Vi tilbyr forskere, studenter og andre enkel tilgang til bibliotekenes ressurser gjennom flere søkemuligheter og enkle låne- og bestillingsfunksjoner... Våre produkter og tjenester er utviklet i samarbeid med institusjonene.»

79 BIBSYS' vedtekter § 2, se <http://www.bibsys.no/wps/wcm/connect/BIBSYS+Nettsted/BIBSYS/Om+oss/Vedtekter>.

80 BIBSYS' vedtekter § 1.

81 Det heter i BIBSYS vedtekter § 5, 3. ledd at «BIBSYS skal anskaffe, utvikle og drifte en felles bibliotek-katalog og et felles biblioteksystem for deltakerne, utføre dataforvaltning samt utføre øvrige aktiviteter knyttet opp mot disse produktene og tjenestene. BIBSYS felles bibliotek-katalog og andre databaser skal så langt det er mulig være fritt tilgjengelig for søk over datanett for hele befolkningen».

82 Jfr. BIBSYS vedtekter § 6, 1. ledd. Se også «avtale om bruk, drift og utvikling av BIBSYS» som synes å være et sentralt juridisk avtaledokument hva gjelder driften og medlemskap i BIBSYS. Denne finnes som vedlegg 1 til Bibsysutredningen av 2004 på adressen <http://www.bibsys.no/wps/wcm/resources/file/ebffcf4e48ff41d/bibsysutredning2004.pdf>

årlig medlemsavgift for medlemsinstitusjonene og medlemsavgiftene skal i utgangspunktet dekke alle kostnader forbundet med BIBSYS' drift.⁸³ BIBSYS' databaser bygges opp av medlemmene som registrere egne katalogdata i BIBSYS-databasene.⁸⁴ I relasjon til åndsverkloven § 43, 1. ledd må BIBSYS anses som «frembringer» av BIBSYS-databasene, noe som betyr at det er BIBSYS som har enerett til BIBSYS-databasene som sådan. Dette fordi det er BIBSYS som har ansvaret for å få databasene frembragt og vedlikeholdt gjennom BIBSYS sin koordineringsfunksjon og det er BIBSYS som har den økonomiske risikoen for frembringelse og vedlikehold av databasene gjennom sine budsjetter.⁸⁵ BIBSYS har med hjemmel i åndsverkloven § 43, 1. ledd enerett til tilgjengeliggjøring og kopiering av de enkelte samlede BIBSYS-databaser. Det følger dessuten av BIBSYS vedtekter § 8, 1. ledd at «[s]taten eier BIBSYS felles registre».⁸⁶

83 Jfr. BIBSYS vedtekter § 7, 1. og 2. ledd.

84 Det heter i Bibsysutredningen av 2004, BIBSYS framtidig organisering og oppgaver Innstilling fra et arbeidsutvalg oppnevnt av Utdannings- og forskningsdepartementet 3. mars 2004. Avgitt 30. november 2004, på s. 14 at «[v]irksomheten til BIBSYS er basert på samvirke mellom de deltakende bibliotek. Bibliotekene bygger opp katalogen i BIBSYS i fellesskap, og de bidrar med bibliotekfaglig kompetanse til utvikling av systemet». Se for øvrig <http://www.bibsys.no/wps/wcm/connect/BIBSYS+Nettsted/BIBSYS/Produktoversikt/BIBSYS+Meldingssystem> der det forutsetningsvis fremgår at avtalen om «bruk av BIBSYS biblioteksystem» fortsatt synes å være gjeldende standardavtale. Denne avtalen er ikke publisert på nettet eller på annen måte gjort allment tilgjengelig og etter hva jeg kjenner til skal denne standardavtalen i alle tilfeller snart revideres.

85 Se kapittel 3.2 om hvem som anses som enerettshaver til en database.

86 BIBSYS vedtekter er fastsatt av kunnskapsdepartementet. Det kan settes spørsmålsteget ved hvorvidt eksempelvis Nasjonalbiblioteket er bundet av at «Staten eier BIBSYS felles registre» fordi Nasjonalbiblioteket ligger organisert under kulturdeparte-

mentet. Samtidig følger det av BIBSYS vedtekter § 6, 3 ledd at «[d]eltaker kan melde seg ut av Biblioteksystem-samarbeidet med 9 måneders frist, og har da rett til en kopi av egne data til kostpris.» Det må antas at mange av BIBSYS-medlemsinstitusjoner har registrert tilstrekkelige store datamengder i BIBSYS-databasene til at den enkelte datamengde fra den enkelte medlemsinstitusjon i seg selv må regnes som en database i lovens forstand.⁸⁷ Vedtektenes bestemmelse om data ved utmelding av BIBSYS må forstås slik at den enkelte medlemsinstitusjon gjennom sitt medlemskap i BIBSYS gir BIBSYS en ikke-eksklusiv rett til tilgjengeliggjøring og kopiering av de data den enkelte medlemsinstitusjon har registret i BIBSYS-databasene.

Dette betyr at det er BIBSYS som eier BIBSYS-databasene. Samtidig eier den enkelte medlemsinstitusjon sine egne data registrert i BIBSYS-databasene, og kan fritt bruke disse i en hvilken som helst annen sammenheng, uten at dette krenker BIBSYS' rett til BIBSYS-databasene.

For øvrig inneholder gjeldende standardavtale for «bruk av BIBSYS biblioteksystem» bestemmelser som må forstås slik at at BIBSYS beholder bruksrett i form av kopieringsadgang og publiseringsadgang til medlemsinstitusjons data registrert i BIBSYS Biblioteksystem også etter at en

mentet. Problemstillingen har trolig likevel ingen realitet ved at «staten» i vid forstand omfatter alle statlige juridiske personer herunder Nasjonalbiblioteket, og ved at Nasjonalbiblioteket har valgt å fortsette å være medlem etter at vedtektene ble vedtatt i 2007, og således gjennom dette trolig har avtalt seg inn i den løsningen vedtektene foreskriver for eiendomsrett til BIBSYS felles registre. Vedtektene løser derimot ikke nødvendigvis spørsmålet om hvilken enhet innen staten som kan disponere over BIBSYS felles registre som eier.

87 Se kapittel 3.2 om hva som regnes som en database eller katalog.

institusjon har meldt seg ut av BIBSYS-samarbeidet. De medlemsinstitusjoner som er avtalepart i gjeldende standardavtale, eller eldre standardavtaler med et tilsvarende innhold på dette området, har således gitt BIBSYS en ikke-reversibel bruksrett til data.⁸⁸

88 Det kan hevdes at det vil være i tråd med BIBSYS formål dersom BIBSYS av sine medlemsinstitusjoner har fått en ikke-reversibel rett til tilgjengeliggjøring og kopiering av alle data fra alle medlemsinstitusjoner i en hvilken som helst BIBSYS-database. Jeg har dog ikke lyktes med å finne avtalegrunnlag eller annet grunnlag som direkte sier at det er slik på andre områder enn «alle moduler som hører inn under BIBSYS Biblioteksystem». Hvorvidt medlemsinstitusjonene kan melde seg ut og hindre BIBSYSs bruk av sine data på andre områder enn «alle moduler som hører inn under BIBSYS Biblioteksystem» er så vidt jeg kan forstå tildels et åpent spørsmål. Spørsmålet må ved uenighet kunne løses internt i Staten ved at Bibsys vedtekter § 8, 1. ledd i dag fastsetter at «Staten eier BIBSYS felles registre». Avtalen det vises til er som nevnt ikke offentlig tilgjengelig, se også note 84.

FREMTIDIG

felles nasjonal løsning – juridiske kommentarer

Det følger av prosjektet «Effektiv nasjonal bibliografisk produksjon» sitt mandat at spørsmålene «*eierskap til katalog og katalogdata i en felles nasjonal løsning, herunder avtalemessige forhold og eventuelle juridiske begrensninger for etablering av felles-løsning*» skal besvares.

Det heter videre i prosjektets mandat, punkt 2 at:

«Formålet med prosjektet er å framskaffe nok bakgrunnsmateriale og analyser til et solid grunnlag for en anbefaling fra ABM-utvikling om framtidig organisering av produksjon av bibliografiske poster innen biblioteksektoren Hensikten er å sikre katalogdata som felleseie...[og]sørge for at metadata er tilgjengelig ved utgivelse/publisering.»

Spørsmålet blir i første omgang hva slags «felles nasjonal løsning» man ser for seg som realistisk.

Rapporten «Nasjonal bibliografisk produksjon»⁸⁹ ble utarbeidet av en arbeidsgruppe som blant annet hadde som mandat å utrede en «en effektiv nasjonal

bibliografisk produksjon til beste for norske bibliotek, forskning og utdanning».⁹⁰ Arbeidsgruppen på s. 18 beskrev «tre ulike modeller for hvordan en ordning med felles bibliografisk produksjon for de tre representerte institusjonene kan gjennomføres». Modellene hadde ulike løsninger for hvilke(n) av de tre institusjonene som var representert i arbeidsgruppen som skulle produsere bibliografiske data til bruk for de(n) andre institusjonen(e) som var representert i arbeidsgruppen. Felles for alle de 3 modellene var at eiendomsforholdet til dataene skulle være slik:

«Når data er eksportert fra den utførende institusjon har de øvrige institusjonene rett til å importere postene i eget registreringssystem. Disse dataene er da de respektive institusjoners eiendom...Alle institusjonene må ha full rett til å bearbeide dataene i tråd med egne og egne brukergruppers behov, og eventuelt selge katalogdataene videre.»⁹¹

⁸⁹ Nasjonal bibliografisk produksjon, rapport utarbeidet av arbeidsgruppe medlemmer fra Biblioteksentralen, FS Informasjonstjenester og Nasjonalbiblioteket, 2004.

⁹⁰ Nasjonal bibliografisk produksjon, rapport utarbeidet av arbeidsgruppe medlemmer fra Biblioteksentralen, FS Informasjonstjenester og Nasjonalbiblioteket, 2004 på s. 1.

⁹¹ Nasjonal bibliografisk produksjon, rapport utarbeidet av arbeidsgruppe medlemmer fra Biblioteksentralen, FS Informasjonstjenester og Nasjonalbiblioteket, 2004 på s. 1.

Vi ser her en avtalt adgang til gjenbruk av katalogposter, ved at alle tre deltakere i prosjektet gjennom avtale med hverandre skulle få rett til å overta eiendomsrett og rett til å endre alle data som ble eksportert av noen av de tre. Reelt sett vil en slik avtale langt på vei innebære at de tre alle ville eie alle eksporterte data. Nettopp avtalehjemlet bruk er svært ofte å foretrekke dersom flere juridiske personer skal samarbeide om produksjon av katalogdata som skal brukes av dem i fellesskap.

Isteden for at noen få store juridiske personer produserer katalogdata, kan vi også tenke oss en modell der katalogdata produseres i fellesskap av mange aktører som alle er interessert i at katalogdata av høy kvalitet skal være tilgjengelig for alle.

Knutsen skriver i sin masteroppgave «Ut og stjele poster?»⁹² på s. 83 at:

sjonstjenester og Nasjonalbiblioteket, 2004 på s. 19.

92 Knutsen, Unni: Ut og stjele poster? Effektivitet og rasjonalitet i folkebibliotekenes katalogarbeid, masteroppgave levert inn ved Høgskolen i Oslo 2007

«[d]en andre hovedløsningen er knyttet til at man definerer katalogdata som et kollektivt og fellesfinansiert gode og slik gir alle bibliotek tilgang til de samme bibliografiske dataene. Dette i kombinasjon med en desentralisert, dugnadsbasert produksjon av lokallitteratur vil legge grunnlaget for en fordeling av ansvaret for den norske, bibliografiske kontrollen og sikre at vi fremdeles har bibliografisk kompetanse blant alle aktører. Dette er etter mitt syn den beste modellen i det den hindrer frafall av bibliotek og dermed legger til rette for økt kvalitet og konsistens i katalogene.»

Juridisk sett er en slik dugnadsløsning naturligvis mulig å gjennomføre.⁹³ For produksjon av lokal-

93 Dugnadsbaserte løsninger kan fungere. Det internettbaserte leksikonet Wikipedia, se den norske versjonen av Wikipedia som finnes på <http://no.wikipedia.org/wiki/Hovedside>, blir ofte betegnet som «dugnadsbasert», og juridisk sett har denne løsningen fungert ved at den enkelte Wikipediabidragster ved å publisere informasjon gjennom Wikipedia, forplikter seg til å lisensiere sitt bidrag under «GNU Free Documentation License» forkortet til GFDL. Den versjonen av GFDL som kommer til anvendelse ved publisering gjennom Wikipedia er finnes her: http://no.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:GNU_FDL. Ved å bruke denne lisensen tillater den enkelte Wikipedia-

litteraturdata forutsetter dette avtaler, eller mer presist; samtykke fra den som produserer de ulike katalogdata til videre bruk av dataene. Som behandlet over⁹⁴ vil rettighetshaver til databasen normalt være den som har «frembragt» katalogen som helhet og dette vil normalt være en juridisk person eller mer presist; normalt være biblioteket som har laget den lokale katalogen. Løsningen Knutsen beskriver over krever at det enkelte deltakende bibliotek inngår avtale med de andre deltakende bibliotek. Slike avtaler vil normalt omfatte det som produseres av det enkelte biblioteks ansatte uten at den enkelte ansatte må være avtalepart.

Prosjektet ønsker også svar på hvorvidt det finnes juridiske begrensninger for å etablere «felles-løsning» for katalogdata. Jeg forstår her begrepet «felles-løsning» som å være opprettelse av sentral(e) katalog(er) over bibliografiske data som alle interesserte gis tilgang til vederlagsfritt eller mot betaling. En juridisk begrensning som alltid må vurderes er enerett til de katalogene det er tale om. Noen vil jo ha enerett til katalogene. Eventuelt vil noen ha enerett til samlinger av katalogdata som skal innlemmes i en eller flere sentrale kataloger. Hvem denne noen vil være, avhenger som vi har sett av hvem det er som har tatt initiativet til å få katalogen laget og hvem som har tatt den økonomiske risikoen knyttet til opprettelse

av katalogen. Dersom det eksempelvis er ABM-utvikling som har tatt initiativet til opprettelse av felleskataloger der mange ABM-institusjoner er med på å produsere katalogdata vil muligens ABM-utvikling være enerettshaver til katalogen. Dersom det opprettes en felles katalog bygget opp av flere eksisterende kataloger vil enerettshaver til den enkelte katalog ha enerett til sine poster samtidig som initiativtaker til den felles katalogen vil kunne ha enerett til den felles katalogen med den begrensning at enerettshaver til den enkelte katalog fortsatt har adgang til fritt å bruke sine poster i andre sammenhenger.⁹⁵ Lovens regler om hvem som er enerettshaver bør likevel her ikke komme på spissen ved at et opprettelse av felles kataloger med mange bidragsytere bør være avtaleregulert. Det er relativt åpenbart at det bør være avtaler som avgjør hvem som er enerettshaver til en sentral katalog, og ikke lovens regler. Dette skyldes ikke minst at den sentrale katalogen må være bygget opp av mange poster for at katalogen skal ha noen sentral funksjon. For i det hele tatt å kunne inkludere postene i den sentrale katalogen så må det gjøres avtaler med dem som produsere postene.⁹⁶ Som det fremgår ovenfor⁹⁷ er avtale nødvendig for import av katalogdata til en sentral katalog da «tyveri» av andres poster kun er tillatt i en begrenset utstrekning.

Vi kan også tenke oss at en sentral katalog er bygget opp dels av poster som er produsert av

bidragsyteren at hvem som helst kan kopiere og spre bidraget videre, både i kommersielle og i ikke-kommersielle sammenhenger, forutsatt at alle som gjenbraker bidraget fortsetter å utstyre bidraget med GFDL-lisensen. Det skal legges til at de aller fleste Wikipediabidrag vil være åndsverk. Bruk av GFDL-lisensen sier heller ikke noe om hvem som blir eier av den databasen Wikipedia er.

94 Se kapittel 3.2.

95 I dag er den juridiske løsningen slik som dette i BIBSYS-samarbeidet, se kapittel 4, særlig s. 26 flg.

96 Med mindre det da er en offentlig juridisk person som selv produserer alle postene. I et slikt tilfelle er avtale likevel normalt nødvendig for dem som ønsker å bruke denne sentrale katalogen.

97 Se kapittel 3.4 om gjenbruk av katalogdata.

offentlige juridiske personer og dels er bygget opp av private parter. En mulig måte å forsøke å finansiere dette på, eller delvis finansiere dette på, kan være at den enkelte offentlige institusjon selv bærer kostnadene ved produksjonen, mens de private bidragene helt eller delvis betales ved at de private partene får adgang til bruk av de offentlig produserte postene. Dette forutsetter i tilfellet at de private bidragsyterne er interessert i å kunne bruke de offentlig produserte postene og dette forutsetter også at eier av den sentrale katalogen inngår avtale med de offentlige institusjonene om at de private bidragsyterne skal kunne gis adgang til å bruke de offentlig produserte postene.

Som det fremgår henger svaret på spørsmålet om «eventuelle juridiske begrensninger for etablering av felles-løsning» tett sammen med spørsmålet om «avtalemessige forhold». Svaret på det første spørsmålet vil være at avtale med eiere av de katalogposter som ønskes brukt i en felles løsning er nødvendig.

Den som «frembringer» herunder får noen til å frembringe en sentral katalog, har eneretten til denne. Skal det lages felles nasjonale kataloger bør dette skje i regi av en juridisk person som samtidig kan være en garantist for at katalogene det er tale om kan brukes av de (offentlige) institusjonene som har behov for tilgang til katalogene uten at de enkelte institusjoner får for store kostnader. Den som tar initiativet til å få laget nasjonale kataloger vil etter åvl. § 43 på visse vilkår bli den som får eneretten til katalogene. Dette forutsetter altså at den som tar initiativet er den som har den økonomiske risikoen for produksjon av katalogene. Parallelt med lovens system bør den eller de institusjonene som tar initiativet til opprettelsen

av katalogene også sørge for å avtale med de som produserer innholdet i katalogene at eneretten til katalogene skal være hos initiativtaker.

Fra et juridisk synspunkt kan den løsningen som eksisterer for BIBSYS være en mulig modell for fremtidige felles kataloger. Gjennom vedtekter og avtaler sikrer modellen det sentrale organet juridisk adgang til tilgjengeliggjøring og kopiering av data levert av de som er deltakere i modellen. Den enkelte deltaker gir i denne modellen bare fra seg en ikke-eksklusiv bruksrett til sine egenproduserte data, slik at deltakeren står fritt til å bruke egne data i andre sammenhenger. Fra et juridisk synspunkt bør en slik modell ha noe mer detaljerte avtaler enn de som brukes av BIBSYS per i dag, og dersom private aktører skal delta i arbeidet med fremtidige felles kataloger, kan juridiske forhold mellom deltakerne neppe reguleres gjennom vedtekter fastsatt av staten. Skal private aktører delta vil det også trolig være nødvendig å nærmere avtaleregulere hva dataene kan brukes til, noe som i liten grad er tilfellet for dagens BIBSYS.

Et annet mål for prosjektet «Effektiv nasjonal bibliografisk produksjon» er å «sørge for at metadata er tilgjengelig ved utgivelse/publisering». Dersom det er slik per i dag at det er Den norske Bokdatabasen som er først ute med katalogposter og metadata for nye eller kommende utgivelser⁹⁸ så foreligger det tre muligheter. Enten må man gjennom avtale kjøpe adgang til å gjenbruke Den norske Bokdatabasens nyeste poster i den sentrale katalogen som skal lages, eller så kan man få noen andre til å produsere nye poster like raskt som

98 Ut fra deres egen beskrivelse på <http://www.bokdatabasen.no/Pages/listing.phtml?id=3> kan det se ut til at dette er tilfellet.

Den norske Bokdatabasen, eller så kan den eller de som skal opprette den sentrale katalogen produsere nye poster selv.⁹⁹

Når prosjektet har som målsetning å sikre «katalogdata som felleseie» jfr. prosjektets mandat, så må det defineres noe nærmere hva «katalogdata som felleseie» er ment å bety. I alle tilfeller må betydningen av dette begrepet gjenspeiles i de avtaler som vil måtte inngås. Dersom «katalogdata som felleseie» skal bety at alle katalogdata skal være fritt tilgjengelig for alle og eventuelt kunne gjenbrukes fritt av alle, så er det nødvendig at de avtaler som inngås ikke inneholder noen begrensning i videre bruk av data omfattet av avtalene.¹⁰⁰ Avtalene bør således ikke hindrer videreformidling av data i det hele tatt og avtalene bør heller ikke være slik at tillatelse til bruk av dataene opphører hvis avtalen opphører. Tvert i mot bør avtalenes bestemmelser om bruk av data være ikke-reversible.

Det er en relativt takknemlig oppgave å konkludere den juridiske utredningen på området fremtidig felles nasjonal løsning. Konklusjonen er at avtaler mellom produsenter av katalogdata og initiativtaker til den felles katalogen er nødvendig.

Det representerer ikke et uoverkommelig juridisk problem å lage dekkende avtaler. Den egentlige utfordringen ligger trolig på den organisatoriske, forhandlingsmessige og finansielle side, ved at det må fastsettes hvordan en felles katalog mest mulig effektivt skal kunne opprettes, hvordan kostnadene forbundet med produksjon av katalogdata og administrasjon av den felles løsningen skal finansieres og hvordan eventuell betaling for produksjon skal fordeles. Videre må det avgjøres hvilken, om noen, betaling som skal kreves for å gi tilgang til den felles katalogen og hvorvidt andre skal kunne gjenbruke katalogdata fritt i andre sammenhenger eller ikke.

⁹⁹ Det kan tenkes at Den norske Bokdatabasen i virkeligheten har et faktisk monopol ved at basen drives av utgivere av bøker som trolig har tilgang til de opplysningene som behøves for å lage en katalogoppføring allerede før utgivelse skjer.

¹⁰⁰ En parallell til dette er Creative Commons lisensen, se <http://www.creativecommons.no/> og GFDL lisensen som benyttes i Wikipedia, se http://no.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:GNU_FDL. Disse lisensene har til felles at de inneholder en «viral funksjon» som pålegger alle som ønsker å gjenbruke det som er lisensiert under disse lisensene, å videreformidle det som er lisensiert under den samme lisensen. Det er ikke uten videre klart at en slik «viral funksjon» vil være den beste løsningen for en felles nasjonal løsning for katalogdata.

OPPSUMMERING

Konklusjonene etter en utredning som muligens fremstår som tunglest og unødig vanskelig tilgjengelig er overraskende nok relativt enkle.

Kataloger over bibliografiske data har vern som databaser/kataloger etter åndsverkloven § 43. Datasamlingene eies av den som har «frembragt» samlingen av opplysninger og eieren har enerett til bruk av de vesentlige deler av den enkelte datasamling. Gjenbruk av enkeltposter er i utgangspunktet likevel lovlig, men er neppe veien å gå for den som skal opprette en felles nasjonal bibliografisk katalog fordi denne vil ha behov for å gjenbruke mer enn enkeltposter.

Gjenbruk av poster i det omfang det er grunn til å tro at den som skal opprette en felles nasjonal bibliografisk katalog ønsker seg, er ikke tillatt uten etter avtale med enerettshaver til den enkelte katalogpostdatabase.

Det vil derfor være nødvendig å enten produsere alle katalogoppføringer selv, eller få andre til å produsere disse eller avtale seg til gjenbruk av eksisterende katalogposter. Trolig vil en kombinasjon av disse tre alternativene være nødvendig

for at en felles nasjonal bibliografisk katalog skal kunne opprettes.

Opprettelse av en felles nasjonal bibliografisk katalog er i større grad et politisk, organisatorisk og økonomisk spørsmål enn et juridisk.

BIBLIOGRAFI

BIBSYS

framtidig organisering og oppgaver
Innstilling fra et arbeidsutvalg oppnevnt av
Utdannings- og forskningsdepartementet
3. mars 2004. Avgitt 30. november 2004

Bing, Jon: Oversikt over bibliotekretten, publisert
i NOU 1991:14 – Bibliotek i Norge. For kunnskap,
kultur og informasjon

Børde, Charlotte og Søndersrød, Vebjørn: På rett
hylle med åndsverkloven: en veiledning i opp-
havsrett for arkiv, bibliotek og museum, ABM-
skrift, Oslo 2008.

Irgens-Jensen, Harald: Rettigheter til kataloger i
ABM-sektoren, utredning skrevet på oppdrag fra
ABM-Utvikling i 2006.

Knutsen, Unni: Ut og stjele poster? Effektivitet
og rasjonalitet i folkebibliotekenes katalogarbeid,
masteroppgave levert inn ved Høgskolen i Oslo
2007

Lorentzen, Lisa Vogt: Avklaring om database-
vernet, Lov&Data 2008 nr. 81 s. 1.

Nasjonal bibliografisk produksjon, rapport
utarbeidet av arbeidsgruppe medlemmer fra
Biblioteksentralen, FS Informasjonstjenester og
Nasjonalbiblioteket, 2004.

St.meld. nr. 17 (2006–2007) Eit informasjons-
samfunn for alle

Taubøll, Steinar: Vilklårene for databasevern i
åndsverkloven § 43 – Har det norske antalls-
vilklåret selvstendig betydning etter nyere retts-
utvikling i EU?, Lov og rett 2006 s. 531

Torvund, Olav: Opphavsrett – en introduksjon,
på www.torvund.net.

ISBN 978-82-8105-070-9